

نور بە خشی

شیمەرگانی مەلیکی کوردستان شیخ مەحمودی بەرزنجی

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

نۆربه خشی

شیعره کانی مه لیکى کوردستان

شیخ مهحمودی بهرزنجی

عومه ر مهعروف بهرزنجی

کۆی کردووه تهوه و دواى ساغکردنهوه

پیشهکى و پهراویزی بو نووسیوه

2006

ناوی کتیب : نۆربه خشی ...

شیعره کانی مه لیکێ کوردستان شیخ مهحمودی بهرزنجی

کۆکردنه وهو ئاماده کردنی : عومەر مهعروف بهرزنجی

تایپ : ئاراس عهبدولقادر مهعروف بهرزنجی

نه خشه سازی : دیار عومەر فەرەج و فازیل هیمهت

به رگ : ئەندازیار سامان محهمەد سالح

چاپی یه کهم : 2006 سلیمانی

چاپخانه : شقان

ژماره ی سپاردن : (۹۳۷) ی سالی 2006

تیراژ (۲۰۰۰) دانە ی لی چاپکراوه

پیشکەشە

بە گيانى پاكى خوالىخوشبوو مەعرف ئەحمەد بەرنجى باوكم
كە هاوئل و دوستىكى نزيكى شىخى نەمرى بەردەقارەمان بوو

نوربه خشی

شیعره‌کانی مه‌لیکی کوردستان شیخ مه‌حمودی به‌رزنجی

لهبلاؤكراوهكانى

(پهنجا ههمين ساليادى كوچى دوايى يه كه م مه ليكى كوردستان

شيخ مه حموودى به رزنجى)

شاهبازی بووم لاهمهیدانی شکاری دوژمنا
جهلی میلله ت بوو به زیلله ت هات به سهر شانی منا

شیخ مه محمودی به رزنجی و ملک شاعیریک

شیخ مه محمود کوپی شیخ سه عیدی کوپی شیخ محمه د (بچکوله)
ی کوپی کاک نه حمه دی شیخ کوپی شیخ مافی نویدی به رزنجیه ،
به پیی و تهی خوی سالی 1886 له شاری سلیمانی له دایکبووه (1)
له شهوی 10/9 - 10 - 1956 له خسته خانه ی حیده رییه ی شاری
به غداد مالئاوایی له ژیان کردو له مزگه وتی گه و ره ی شاری سلیمانی
به خاک سپیردراوه .

ئاوردانه وهیه ک :

له میژووی دوور و نزیکي نه ته وه ی کورددا شیخ مه محمودی
به رزنجی یه کهم مهلیکی کوردستانه و له سی کاتی جیاواز و نزیک به
یه ک فرمانپه وایی باشووری کوردستانی کردووه ، حوکمداری
یه کهم له 1918/11/17 تا 1919/6/18 که به شهری ده ربه ندی
بازیان کوتایی هات و شیخی نه مر بو هیندستان دوورخایه وه .
دووه حوکمداریی له دوا ی گه رانه وه ی له ئاواره یی و له پوژی
1922/10/9 ده ستییده کات و تا شهوی 4/3 - 3 - 1923 به رده وام
بوو ، له وشه و ددا شاری سلیمانی به جیهیشت و به
جهنگاوه ره کانیه وه پوی کرده ناوچه ی سورداش . سییه م
حوکمداریی له دوا ی گه رانه وه ی له ته موزی 1923 تا پوژی
1924/7/9 که بو دوا جار سلیمانی چو لکردو گه یشته ناوچه ی پیران
و سالی 1927 ریکه و تنامه یه ک مۆرکراو دواتریش سالی 1931 به

شەپرى ئاوبارىك كۆتايى بە ژيانى سىياسى ھات و ئاوارەى شارەكانى
باشوورو ناوہراستى عىراق كرا .

بنەمالە :

شىخ مەحمودى بەرزنجى لە لانكە و بنەمالەيەكى ديارو خويندەوار
و زانست پەرەرى كوردستاندا چاوى كردووەتەوہ ، شىخ سەعیدى
باوكى شاعیر بووہ و بەرھەمى جوانى لەبەردەستدان ، كاك ئەحمەدى
شىخ و شىخ مەرفى نۆدى لە زاناو نووسەر و مۆنەوہرەكانى جىھانى
ئىسلامى بوون ، ھەريەكەيان خاوەنى لیستیك كتيب و دانراوى ھەمە
چەشنەن ، ھەنديكيان چاپكراون و بەرھەمى چاپنەكراويشيان زياترە

...

شىعرو ئەدەبيات :

شىخ مەحمود (وەك سەردارىكى تەريقەتى قادرى پەيوەندى بە
شىعرو ئەدەبەوہ بەھيز بووہ ، چونكە ئەدەبى كوردى ھەناسەى
بەھيزو گەرمى لە بزوتنەوہى سۆفیزم وەرگرتووہ ، لە حوجرەى
خويندنى مزگەوتەوہ چيژى ئەدەبى لای شىخ مەحمود دروستبووہ
(2) ،

لە لایەكى ترەوہ وەك مەليكى كوردستان و سەردارىكى گەورە تەنيا
پەيوەندى بە سىياسى و فەرماندە وجەنگاوہرەكانىيەوہ نەبووہ ،
بەلكو لەگەل شاعىرو نووسەرو پوناكبىرە ناسراوہكانى ئەو پوژگارەدا

ئاشنا بوون و لەيەكەوہ نزيكبوون و تەنانەت ھەندىكىشيان لە شەپرو
 كارە سياسىيەكاندا ھاوكارى بوون وەك (ھەمدى و نارى و شىخ
 نوورى شىخ سالىح و بىخودو شىخ ئەھمەدى شىخ غەنى و شوكرى
 فەزلى و حسين نازم و پەفيق حىلمى و توفيق وەھبى و شىخ سەلام
 و ئەھمەد خواجا و ئىسماعيل ھەققى شاوھيس و عەلى باپىر ئاغا) و
 كەسانى تر .

بوارى پۇژنامەنووسى :

يەككە لە پووە درەوشاوەكانى ژيان و ھەلسووپانى شىخ مەحمود ،
 ئاوپدانەوہو بايەخدانىتى بەكارى پۇژنامەنووسى و لە ماوہى
 ھەرسى ھوكمدارىيەكەيدا و بە يارىدەى دەستەيەك لە پوناكبيرو
 شاعيرانى كورد ، چوار پۇژنامەى ئاودارى لە ميژووى
 پۇژنامەنووسى كوریدا بەرپووەبردووە . ئەم كارەيشى تەنيا لە
 بارودۆخى ئاشكراى ھوكومەتەكەيدا نەبووە ، بەلكو لە كاتى
 دەر بەدەرى و شەپ و ناخوشيدا بە پەرۆشەوہ ئەم لايەنە
 پوناكبيريەى كەلا نەخستووە ، وەك : بانگى كوردستان ١٩٢٢ ،
 پۇژى كوردستان ١٩٢٢ ، بانگى ھەق ١٩٢٣ ، ئومىدى ئىستىقلال
 ١٩٢٤ ، تەنانەت كە (لە شەوى ٤/٣ - ١٩٢٣) دا بە ناچارى بەخوى
 و ھىزەكەيەوہ كشايەوہ ناوچەى سورداش و ئەشكەوتى جاسەنەى
 كردە بنكەو مەلەبەندى سەرگردايەتى خوى ، ئەوہى لە ياد نەكرد كە
 ئەو چاپخانەى - بەلەدييە - ى پيشتر پۇژنامەى پۇژى كوردستان ى

پى چاپ دەکرد بەجىي نەھىلى و بىگەيەنئىتە ھەوارى تازەى ، بە مەبەستى بلاوکردنەوہى پوژنامەيەكى كوردى (۳) و ديارە (ئەمەيش بو خوى گەورەترين بەلگەى بەرزبوونەوہى بايەخى پوژنامەنووسىيە لە ژيانى سياسى و كۆمەلايەتى ئەو قوناغەى گەلى كورددا (۴)) و لەپوژى ۱۹۲۳/۳/۸ دا بەو چاپخانەيە بەياني ژ (۱) ي چاپكردو تيايدا ئىنگليزەكانى بە بى بەلئىن ناوبردووہ ، دواتر لە پوژى ۱۹۲۳/۳/۲۸ دا يەكەم ژمارەى پوژنامەى - بانگى ھەق - ي بە دوو لاپەرە و قەوارەى ۳۳*۲۱ سم لە ئەشكەوتى جاسەنە بلاوکردووہ و لە ژيەر ناوئىشانى پوژنامەكەدا نووسراوہ : ناشكى بە توپ و بومبا سەرفرازە بانگى ھەق (۵) .

نامەنووسين :
نامەى تايبەت كە بە شىوازىكى رەوان و ناوەرپوڭكى پەسەند رازايىتەوہ جوړيكە لە ئەدەب . شىخ مەحموودى بەرزنجى لەم بارەيەوہ دەستىكى بالاي ھەبووہ و لاپەرەكانى ژيانى دەولەمەندن ، ھەندى لە نامەكانى شىخ بو كەسايەتییە ناسراوہكانى كورد و نووسەر و شاعیرە دلسۆزەكانى پوژگارى خوى پارىزاون ، ئەوہى ويستويەتى دەرى بریوہ و شىوازی تايبەتیشى ھەبووہ ، زورجار لە كۆتايى نامەدا دىرێك شیعريا (چوارين) يكى نووسيوہ و ھەست و رازى دەروونى ئاشكرا كردووہ ، نامەكانى شىخى نەمر بو ئەو كەسانە نىرراوہ كە پەيوەندىيەكى پتەوى پىيانەوہ ھەبووہ ، وەكوو

سەردارى ھەورامان مەحموود خانى دزلى و سەردارى مەريوان
 مەحموود خانى كانى سانان و حاجى بابە شىخ سەرەك وەزىرانى
 كۆمارى كوردستان و شىخ عەبدولقادرى دۆزەخدەرە و شىخ
 عەبدولكەرىمى قادركەرەم و سەيد مەمەدى جەبارى و كەرىم بەگى
 فەتاح بەگى ھەمەوھەند و حسين نازم و رەفيق حىلمى و مەعروف
 جياوك و ئىسماعىل ھەققى شاوھىس و شىخ مەمەدى خال و شىخ
 مەيدىنى ھەولير و زۆرى تىرىش .

چاپكردنى دەستىنوووس :

دواى شەپرى (ئاوباريك) ى مايسى ۱۹۳۱ شىخى نەمر بو شارەكانى
 باشوورو ناوھەراستى عىراق دوورخرايەوھ ، دواترىش لە سالى ۱۹۳۳
 لە شارى بەغداد گىرسايەوھ ، شىخ لەو پوژگارەدا بىرى لە پوژتەيەكى
 خويندەوارى و چاپكردنى دەستىنوووسەكان كردووەتەوھ ، بو ئەم
 مەبەستەيش چەند كىتەبىكى لەسەر ئەركى خوۋى چاپ و
 بلاوكردووەتەوھ ، كىتەبەكان كەم نىن ، بەلام ئەوھى لى ئاگادارم و لام
 پارىزراوھ دوو كىتەبى بە نرخە لە دانراوھەكانى شىخ مارقى نوڊى و
 كاك ئەمەدى شىخ . لەسەرەتادا و سالى ۱۹۳۳ كىتەبىكى شىخ
 مارقى نوڊى بە ناونىشانى (كتاب تخميس القصيدة البردية مع
 ترجمة حال المؤلف) بلاوكردوھ ، كىتەبەكە ۵۶ لاپەرەيە و پىنج
 خشتەكەيەكە لەسەر قەسىدەى (بورديە) ى (بوڤىرى) . لەم
 كىتەبەدا بە درىژى مېژووى ژيانى شىخ مارقى نوڊى تىدايە و لە
 يەكەم لاپەرەيشدا بە ويئەيەكى شىخى نەمر پاراوەتەوھ . كىتەبى

دووم بریتیه له (کتاب مکتوب أمر و نهی) که له دانراوهکانی حاجی کاک ئهحمه دی شیخه و سالی ۱۹۳۶ به قهباره ی ۳۵۴ لاپه‌رهو له چاپخانه ی (الغری) ی نهجهف چاپکراوه ، کتیبه‌که دوانزه نامیلکه‌یهو به زمانی فارسییه .

شیخ مه‌حمود و شیعر :

ئهم کومه‌له شیعره‌ی که لهم کتیبه‌دا بلاوکراونه‌ته‌وه ، پرستیک په‌راویزی دروست و زانیاری میژوویی و ئه‌ده‌بیان خراوته پال ، بریتیه له شیعره‌کانی مه‌لیکی کوردستان شیخ مه‌حمودی به‌رزنجی (نوره‌خشی) ۱۸۸۶-۱۸۸۷/۹-۱۹۵۶ که له پوژگاریکی تایبه‌تی ژیا نی خوی و نه‌ته‌وه‌که‌یدا ویستویه‌تی سوژ و ناله‌ی ده‌روونی بخاته‌سه‌ر کاغه‌ز و چهند لاپه‌ریه‌کی په‌نگین له میژووی ئه‌ده‌بی کوردیدا تو‌مار بکات ، شیعره‌کان له کاتی تایبه‌تی و بو‌نه‌ی جیاوازا نووسراون و به ژماره زو‌ر نین ، به‌لام له‌گه‌ل ئه‌وه‌یشدا ئهم کومه‌له شیعره (ده‌یکا به شاعیری که میژووی ئه‌ده‌ب ناوی بیاریزی و خوینده‌وار چیژ له شیعره‌ی وه‌ربگری(۶)) و له‌پرووی پوو‌خسارو ناوه‌پوک‌وه به‌م جو‌ره دینه به‌رچاو : (له‌پرووی پوو‌خساره‌وه شیعره‌ی له‌سه‌ر سیستمی عه‌روزی داناوه ، کی‌شه سووکه‌کانی به‌حری عه‌روزی هه‌زه‌ج و په‌مه‌لی به‌کاره‌یناوه ، له‌قافییه‌دا هه‌میشه له‌سه‌ر یه‌کی‌تی قافییه‌ پو‌یشتووه ، شیعره‌ی به ژماره‌ی دی‌ر کورته ، له باب‌ه‌تی لیریکه ، له شیعره‌دا قه‌سیده‌ی پینجینی هه‌یه ، بایه‌خ به‌چو‌ارین و تاک دراوه ، زمانی

شیعری شیخ مەحمود ئاسانە ، مانا لە پروو ، لە سیمبۆلیزم و مانای ژێر وشە دوورە ، بەرھەمیەکە بۆ زۆرتەیین خەلکی ناو کۆمەڵ نووسراوەتەو (۷) . بەلام (لە پرووی ناوەرپۆکەووە لە دەوری بیر و بۆچوون و ئیدیۆلۆجییەتیکی دیاریکراو دەسووپیتەو ، شیخ بایەخی بە دانایی داو ، بە لایەووە گەورە ئەو سوارچاکەییە سەر بۆ هیچ کەسیک شۆر نەکا ، بە شیوازی دلداری کۆن لە بیروباوەری دانایی و ئامۆژگاری دەدوی ، شیعری بۆنی دلداری ژنی لێناوە ، زیاتر خەریکی پەوشتی چاک و ژیانی ئازادی و ئامۆژگاری و سەر بەرزی پیاوانەییە ، شیخ لە کردەووی گەردون ناپارازییە ، هۆی سەر نە کەوتنی لە هەموو کەسیکدا دەبینی ، لە خۆیەووە دەستپێدەکات ، ئینجا خەلکی دیکە و تا دەگاتە هاوسییان و هیزی بیگانی ئیمپریالیستی ئینگلیز و هیزی تورکە کە مالییەکانی دواي دروستبونی دەوڵەتی تورکیا لە پاش جەنگی یەکەمی گیتی (۸) .

لە لایەکی ترەووە شیخ مەحمودی بەرزنجی کەسیکی ئاسایی نەبوووە کە ژیا ن لە شوینیکی ئارامدا بە سەرببات و سەرۆم شیعەر بکاتە کارو خولیای پۆژانەیی ، بە لکو سەرتاپا ژیا نی لە بێشکەیی دارەووە تا بێشکەیی خاک بریتی بوووە لە ناخۆشی و ئاوارەیی و هەرساتەیی لە شوینیکی گیرساووەتەو ، جگە لە مانەیش خەباتکارو جەنگاوەر و پێشەواو مەلیکی کوردستان بوو ، بەم هۆیەووە بۆی نەلواووە کە پەری شیعەر هەردەم ببیتە میوانی و ژیا نی بۆ ئەم مەبەستە تەرخان بکات . بەلام لە گەل ئەمانەیشدا بە هۆی ئەو خویندەواری و ژینگە تایبەتییەو

چېژو بههره خۇرسكەوه به پيى كات و دەرڤەت له شيعر تەريك
 نەبووه و سۆزى دەروونى لەم رېگەيهوه بهخش كړدووه ،
 شيعرهكانيشى له ئاستيكي ئوتودان كه له بهرهمى شاعيرانى
 پوژگارى خوى كەتر نين ، بەلكو هەستە نەتەوايه تيبهكهى زورجار
 لەوان بالاتره و شيعرهكانى له دايكبووى ئه و پوژگارە تالەن .

ئەم ديوانه :

ئەم ديوانه خنجيلانەيهى مەليكى كوردستان ، ئەنجامى هەول و
 سۇراخ و گەپانىكى بەردەوامه ، چونكه شيعرهكانى شىخى نەمر
 پەرەواژەن و تۆمارنەكراون ، ئەو چەند دىپرانەيش كه جاروبار له
 پوژنامە و چاپەمەنييهكاندا بلاوكراونەتەوه ، هەلەيهكى زۇريان
 تىكەوتوو و دەستاودەست بە هەلە وەرگىراون ، ئەوهى ئاگادارم كه
 يەكەم شيعرى بلاوكراوهى شىخ مەحمود دەگەرپتەوه بوژ (۲) ي
 گوڤارى (هەتاو) ي مانگى مايىسى سالى ۱۹۵۴ كه له لايەن
 خوالىخۆشبوو (گىوى موكرىانى) يەوه بلاوكراوتەوه ، دووهم
 جاريش خوالىخۆشبوو (محەمەد گوڤلەى نانەوا) دوو كۆپلەى له ژ
 ۱۳۶۴ ي پوژى پيىنج شەممەى رېكەوتى ۱۰-۱۰-۱۹۵۷ ي
 پوژنامەى (ژين) دا بلاوكردۆتەوه ، دواتريش لەم پوژنامە و لەو
 گوڤار تاكوتهرا دىپره شيعر بلاوكراونەتەوه كه له يەكتەر وەرگىراون و
 له هەلەيش پزگارىيان نەبووه .

له میژوه به کارهوه خه ریکم ، دهیان دهستنووسی کوئم پشکنیوه ،
 چه ندین سۆراخم کردووه ، به لām مهرج نییه که ئەم دیوانه سه رجه م
 شیعرهکانی شیخی نه مر بن ، پهنگه ههندیکیان فهوتابن ، یان دهست
 ئیمه نه که وتوون ، به لām له وه دنیام که زۆرینهی شیعرهکان لیڤه دا
 تۆمار کران و به پروسوورییه وه به چه شنی دیوانیکی په زاسووک
 ده چیته کتیبخانهی کوردیییه وه ، له لایه کی تره وه دیوانی هیچ
 شاعیریکی کورد هه موو شیعرهکانی نه گرتوو ته خو ، شاعیریکی
 گه وره ی وهک (گۆران) هه موو شیعرهکانی له دیوانه کهیدا تۆمار
 نه کران .

وته ی دوایی :

له کو تایی ئەم پشه کییه دا به پیویستی ده زانم سوپاسی ئەو که سانه
 بکه م که له ئاماده کردن و چاپکردنی ئەم دیوانه دا هاوکارم بوون به
 تایبه تی مامۆستا ئاراس عه بدولقادر مه عروف به رزنجی که تایپی
 سه رجه م دیوانه که ی بو کردم . مامۆستایان دکتۆر که مال فوئاد
 و عومهری سهید عه لی و مسته فاسالچ که ریم و دکتۆر یاسین
 سه رده شتی و کاوس یوسف و دکتۆر کوردستان موکریان
 و نه جمه دین مهسته فا به رزنجی و سۆزان مامه و خوالیخو شبوو حه مه
 سالچ گه لآلی و به رزانی مه لا ته ها و ئەحمه د حسین ئەحمه د و دانا
 فایه ق و عه بدوللا حه سه ن قادر که هه ریه که یان به جوړیک هاوکارم
 بوون و سوودیان به دیوانه که گه یاند .

پەراويز و سەرچاوەکان :

(١) المقابلة : الزعيم المنسي - الشيخ محمود الكردي ، جريدة حزب

بوز ، العدد ٢٣١ ، السنة الخامسة ، بغداد ، الثلاثاء ، ٢٤

تشرين الثاني ١٩٣٦ .

(٢) دكتور مارف خەزەندار ، ميژووی ئەدەبی کوردی ، بەرگی

شەشەم ، هەولێر ، ٢٠٠٦ ، ل ١٧٤ .

(٣) عومەر مەعروف بەرزنجی ، مەحمود خانی دزلی - شوێشگێری

پۆژەهەلاتی کوردستان ، چاپی دووهم ، سلیمانی ٢٠٠٠ ، ل ١٠٦

(٤) دكتور كەمال مەزھەر ئەحمەد ، تیگەیشتنی راستی و شوینی لە

پۆژنامەنووسی کوردیدا ، چاپخانەی کۆپی زانیاری کورد ،

بەغداد ، ١٩٧٨ ، ل ٨٤ .

(٥) سەرچاوەی سییەم ، ل ١٠٧ .

(٦) سەرچاوەی دووهم ، ل ١٧٥ .

(٧) هەمان سەرچاوەی دووهم ، هەمان لاپەرە .

(٨) هەمان سەرچاوەی دووهم ، هەمان لاپەرە .

شيعره‌كان

شەپرى سورداش ^(۱)

دل له بهندى سينه دا دووباره واوهيلا ئەكا
(نۆربه خىشى) ^(۲) ناسره وي مه يلى شەپرو غه وغا ئەكا
ئىنتىقامى قەومى لىقە و ماو به حەق داوا ئەكا
پۇژو شەو فيكرم له دنيا دا عيلم بهرپا ئەكا
تيغى شيرم ئارەزووى سەيدى شكارى شا ئەكا
سەيرى دوژمن كەن به فيكرى خامەو بەوتە تەرەف
بۆ شكارى شيرى شەرزە پيرە پىوى ھاتە سەف
نيشتىمانى پاكي بيكەس ديوە بۆيە كەوتە گەف
وام له مەيدانى شەجاعەتدا موباريز كوا ئەسەف
^(۳) سەفدەرى پۇژى وەغاي (تابين) ە داوا ئەكا
دەست بە دەست يەكتر بدەن ئەي لاوەكانى مەردو قۆز
تاكو كەي دوژمن له ناومانان ئەبىتە گورگى ھۆز
بيىن بىيىنە پشتيوانى يەكتر و بيكەينە تۆز
دەست بە داوينى خوداوە بگريىن و بگريىن بە سۆز
^(۴) تاكو دوژمنمان له جەناتولئيرەم بەرپا ئەكا
نامەوى ژينى ئەسارەت بەسمە عومرى گومرەھى
نايكەمە سەرخۆم بە دەستى موددەعى تاجى شەھى
قەد بە ئەمرى دوژمنانم نامەوى فەرمانرەھى
نامەوى تەختى كەي ^(۵) و بەختى جەم ^(۶) و شاهەنشەھى
تيشنەھى خويىنى عەدوم و بۆ حوقوقى وا ئەكا

تا به ئازادی ئەگەم کویری ئەگەم چاوی رەقیب
شاسواری قەومی مادەم ^(۷) میللەتییکی زۆر نەجیب
(أطلب النجاح و التوفيق من رب مجيب)

ئایەتی (نصر من الله) یە ... تا (فتح قریب) ^(۸)

دەنگی تەکبیری سەینانم بە ئیلەللا ئەکا

پەرەزەکان :

(۱) ئەم شیعەرە سالی ۱۹۱۹ وتراوە و دەگەریتەووە بۆ پیش
شەپری دەربەندیازیان و بەشەپری (سورداش) ناسراوە .
(سورداش) یش ناوی ئاویی و ناوچەییکی فراوانی سەر
بە پارێزگای سلیمانییە و مەركەزی ناوچەكەییە و دەكەوێتە
سەر پێگەی سلیمانی و دوكان ، حەمدی - ئەحمەد بەگ
ساحیبقران - لە شیعەرە بە ناوبانگەكەیدا سەبارەت بە
شەپری (ئاوباریك) ناوی ئەم شەپەرە دەبات و دەلی :

بۆچی باسی حەربى سورداش و كەناروت بۆ بكەم

بەم قسانە بۆت تەواوكەم قافیەى نەظم و غەزەل

دیوانى حەمدى ، چاپخانەى ئەسەد ، بەغداد ، ۱۹۵۷ ، ل

۱۰۲

هەرەها خوالیخۆشبوو (شیخ محیی‌دینی خەتیب) ی
مەزگەوتی گەورەى سلیمانی باسى ئەم شەپەرى کردوووە
و دەلی :

گەر سكه‌ندهر حەربى ئاوبارىك و سورداشى ئەدى
 خۆى و ئۆردووى وا لە ترسا يەك كەرەت ئەتوانەوه
 شىخ مەحمود لە شىعرى كوردیدا ، لەتيف بەرزنجى ،
 ۱۹۹۰، ل ۵۳

(۲) نۆربه‌خشی نازناوى شىعرى شىخى نەمره و
 ئەم ناوه‌يش دەگەرێتەوه بو شىخ مەمه‌دى
 نۆربه‌خشی بەرزنجە ، باباەلى هەمه‌دانى سى كۆرى
 هەبووه ، شىخ عيسا و شىخ مووسا و شىخ مەمه‌دى
 نۆربه‌خشی .

(۳) وەغا : شەپ
 تايىن : شوينىكه لەسەر پىگای سلىمانى و دوكان ،
 سەر بە ناوچه‌ى سورداشە .

(۴) جە‌نا‌تولئىرەم : بەهەشت يان باخى شەداد ، لە
 ئەفسانەى سامىيە‌كاندا هاتووە گوايه - شەدادى كۆرى
 عاد - باخىكى رازاوەى لە عەدەن دروستكردووە لە
 هاوشىوەى بەهەشت ، ئەو باخە پانى و درىژىيەكه‌ى
 دوازده فرسەخ بووه ، بەلام لە بەدبەختى شەداد پيش
 ئەو‌ه‌ى پى بنيتە ناوييه‌وه گيانى سپاردووە ، نالى لە
 شىعريكىدا وتويه‌تى :

لە بوستانى ئىرەم دا قەت نىيه‌ وهك شەمامە‌ى وهك
 شەمامە‌ى وهك شەمامە‌ى .

(۵) تهختی که ی : مانای تهختی دهسه لاتی گه وره ترین پادشا و دامه زری نه ری بنه ماله ی که یانی - که یقوباد - ه و که له میژووی نه فسانه ی ئیراندا ناوی هاتوو ، (که ی) له بنه پرته دا به زمانی په هله وی مانای ئازیزو خوشه ویست ده گه یه نی ، بویه هه ندی جار وشه ی (که ی) ده بیته پیژنگری ناوی چه ندین پادشاو که سایه تییه ناوداره کانی ئیران وهک (که یخوسره و ، که یکاوس) .

(۶) بهختی جه م : جه م یه کی که له مه زترین پادشا کانی پیژشادی که له داستانه میلییه کونه کانی ئیراندا ناو ده بریت ، به داهینه ری ئامرازو ئامیره کانی جهنگ و دروستکهری شاری (نهسته خر) و دانه ری جهژنی نه ورۆز داده نریت ، دهوتریت که شهراب بو یه که مجار له دهورانی نه ودا دروستکراوه ، به پیی هه ندی نه فسانه ماوه ی ۶۵۰ سال حوکمی کردوو و گوایه له ۳۰۰ سالی حوکمیدا نه خوشی نه بووه ، دواتر له خو ی گۆپراوه و دهستی داوه ته سته م و زۆرداری و خه لکی به رابه ری زوحاک لیی راپه ریون و له ئیرانیان و ده درناوه ، به پیی نه فسانه کان کاتی که ئه م پادشایه به جیهاندا گه پراوه ، چه ووه ته ناوچه ی ئازهر بایجان و له وی به شه و تهختیکی به مرواری و زیرو زیو بو دروستکراوه و

کاتی خۆرکه وتنی به یانی تیشکی هه تاو لهو ته خته ی
 داوه دره وشا نه وه یه کی گه وره ی لپه ییدا بووه ،
 لیڤه شه وه ناوی جهم بووه به جهمشید واتا پادشای
 دره وشاوه ، چونکه به زمانی په هلهوی (جهم) واتا
 پادشاو (شید) یش واتا دره وشاوه ، به مجۆره به ختی
 جهم نهو ته ختی جهمشیده یه .

(۷) ماد قه ومیکی ئاریایی نه ژادن و دانیشتوی سهر
 زه مینیکی فراوان بوون له باکوورو باکووری
 پوژئاوای ئیرانی ئیستا ، نهوان له ۷۰۰ ی پ . ز دا
 دهولهتی خویان دامه زراندو پاشتر ههر له سهردهمی
 نه ماندا ئیمپراتورییهتی ئاشووری پووخوا ، به وه یش
 دهولهتی ماد بووه ئیمپراتورییهتیکی مهزن که
 سه نته ره که ی چیاکانی زاگرووس و کوردستانی کون
 بوو ، ههر له شامه وه تا هه مه دانی له خو گرتبوو .
 ئاریایی به مانهای نه جیبزاده دیست ، ماده کانیش
 ده رکه وتوترینی نهو په گه زه بوون ، نهوانه
 کۆمه لکی سپی پیست ، موو پر ، بالا پیک ، چاو
 تیژ و سینه پان و ناو قه د باریک بوون ،
 جهنگاوه ره کانیاں له شه پردا ئازاو بوو و سهر
 سهخت و لیها توو بوون و دوژمنانیاں به دل لییاں

دهترسان ، دهولته تی ماد له سالی ۵۵۳ ی پ . ز دا
کو تایی هات .

(۸) ئایه تی (وأخری تحبونها نصر من الله وفتح
قريب و بشر المؤمنین) له سوورته تی (الصف)
دا یه و ژماره ی ئایه ته که یش (۱۳) یه ، له م ئایه ته دا
یه زندانی مه زن پووی ده می له پرواداران ه و پییان
پاده گه یه نی که هر نیعمه تی که داوای بکه ن خودا به
زیاده وه پییان ده به خشی ، واتا یارمه تیدانی که له
لایه ن خودا وه و سه رکه و تنیش نزیکه .

موده تی

موده تی عومرم به تالان چوو له سووچ و قوژبنا
پیمله لم زور کرد له بهر ئیمان له به حری بی بنا
شاهبازی بووم له مهیدانی شکاری دوزمنا
جهلی میللهت بوو به زیللهت هات به سهرشانی منا
سهیری جیگه زه خمی په نجم کهن به دايم شاهیده
دوو دلی لیم بوته زنجیر حه وسه لهی داوم نییه
بو نه مانی نه جنه بی ژینم له بهر چاوم نییه
بویه ئیتر ئاره زووی دیداری قالاوم نییه
گورگی پیر که لبه شکاوم تاقه تی پاوم نییه
دل بهم نه حواله ش له ریگهی میللهتمدا قاسیده
ئیوه ناوداران کوردن حه یفه دواکه وتن له گهل
دهست به دهست یه کتر بدهن بو گرتنی لوتکه ی ئه مهل
عزم و وریایی و سه باته بو به دهسته یانی ههل
دوزمن و بیگانه حه ققی میلله تی پی نابی حهل
خوینی نه وتانه له لای خوا عهینی زوه دی زاهیده

شکار

کاتی شکاره دل به موحیبه ت که برسییه
من بازم و شکاری وه تهن بی ریا ئەکه م
پاریژ ئەکه م به هیمه تی حهیدەر حقوقی کورد
یا پۆحی خۆم و ئالی پهیه مبه ر فیدا ئەکه م
گهر مانیهی حه ققی میله تی کورد بین عه رهب
بیشک نوێژه کانم به کوردی قهزا ئەکه م
حاجی ته و اف ئەکه م گهر تالعیش مه دهد بدا
ئهم قهلبی قهلبمه به صه فاو مه روا ساف ئەکه م
نه قشی ^(۱) و سووره وهردی ^(۲) و چه شتی ^(۳) و قادری ^(۴)
ئهمریان به (فهرزی عهین) ^(۵) ئەزانم وهک یهک ئەدا ئەکه م ^(۶)
مه لا عهزیزی موفتی ^(۷) و باباعه لی ^(۸) بم له وه رعدا
بو ئەو غه زاله دلفرینه له سه ر سه ر هه را ئەکه م
فه رقی بهینی قادی و نه قشی هیندهیه
سو فی له ورگی ئەدا منیش زهرگی پیا ئەکه م ^(۹)

(۱) نه‌قشی : ته‌ریقه‌تی نه‌قشبه‌ندی یه‌کیکه له رِی‌بازه ناسراوه‌کانی جیهانی ئیسلامی ، له‌لایه‌ن شیخ محهمه‌دی شاه‌ی نه‌قشبه‌ندییه‌وه دامه‌زراوه ، ئەم زاته له سالی ۷۱۷ ی کوچی له دایک‌بووه ، بهر له‌میش (عه‌بدول‌خالیقی غه‌جده‌وانی) گه‌لی رِیوشوینی داناوه ، به‌لام شاه‌ی نه‌قشبه‌ندی کاری له رِی‌بازه‌که‌دا کردووه و په‌ره‌ی پِیداوه و بووه به ته‌ریقه‌تیکی خاوه‌ن په‌نگ و سیمای تایبه‌تی ، شاه‌ی نه‌قشبه‌ندی له سالی ۸۶۵ ی کوچی مالئاوایی له ژیان کردووه .

(۲) سووره‌وه‌ردی : رِی‌بازیکی سو‌فیگه‌رییه ، له‌لایه‌ن شیخ عومه‌ری برازای شیخ عه‌بدول‌قه‌هاری سووره‌وه‌ردییه‌وه دامه‌زراوه که خه‌لکی گوندی (سوهره‌وه‌رد) ه له پوژ‌ه‌ه‌لا‌تی کوردستان و نزیک شاری - زنجان - ه ، له شاری به‌غداد کوچی دوایی کردووه و مه‌زاره‌که‌ی له‌و شاره‌دا ناسراوه ، له کتِیبه‌کانی (عوارف المعارف) و (رشق‌الفصائح) ه ، له‌سه‌ر ده‌ستی عه‌لی یه‌حیای کو‌ری حه‌به‌ش که ناسراوه به شیخ شه‌ها‌به‌ددینی سوهره‌وه‌ردی خویندویه‌تی ، چه‌ند سالیک موریدی شیخ مه‌مشادی دینه‌وه‌ری و شیخ ئەحمه‌دی کو‌ری ئەسه‌وه‌دی دینه‌وه‌ری بووه که کورد بوون .

(۳) چه‌شتی : رِی‌بازیکی سو‌فیگه‌رییه له‌لایه‌ن (خواجه ئەبو ئەحمه‌د ئەبه‌دا‌ل) ه وه دامه‌زراوه ، له‌سه‌ر ده‌ستی هه‌ردوو خه‌لیفه‌که‌ی (خواجه مو‌عین ئەله‌دین) و (خواجه نه‌جیب ئەله‌دین) ه

وہ پهری پیدراوہ کہ خەلکی گوندی (چەشتی) بوون لە نزیک شاری (هەرات) ی ئەفغانستان .

(۴) قادری : دامەزینەری ئەم تەریقەتە (شیخ عەبدولقادری کۆری موسای گەیلانییە) کە لە ساڵی ٤٧٠ ی ک - ١١٦٥ ی زایینی لە بەغدا کۆچی دوایی کردوو و هەر لەوێ نۆژاوە . لە سەر دەمی شیخی گەیلانیدا بە هەزاران موسوڵمان لەسەر دەستی ئەودا تۆبەیان کردوو ، دوای خۆی گەلێ مۆرید و خەلیفە جێهێشتوو و کۆرەکانیشی پۆلی گەورەیان هەبوو لە بلاوکردنەوێ ئەم تەریقەتەدا .

(۵) فەرزی عەین : لە زانستی فێقی ئیسلامی و ئوسوڵی فێقەدا دوو جۆر زاراوە بەکار دێن کە بریتین لە (فرض العین - فرض الکفاية) فەرزی عەین ئەو کارە کە پەرەردگار لەسەر ئەو کەسانە فەرز کردوو کە ژێر پیگەشتوون و نابێ کەسیکی تر بۆیان ئەنجام بدا وەک (نوێژ و زەکات) . بەلام فەرزی کیفایە بریتییە لەو کارە کە پەرەردگار فەرزی کردوو لەسەر کۆی ژێر پیگەشتووکان ، کە ئەگەر کۆمەلێک بەو کارە هەستن لە کۆل ئەوانی تر دەکەوێت وەک (نوێژی مردوو ، وەلام دانەوێ سەلام) بۆ ئەم مەبەستە بڕوانە : عبدالوهاب خلاف ، علم أصول الفقه ، الطبعة الثالثة ، القاهرة ، ١٩٤٧ ، ص ١١٧ .

(۱) نه‌قشی : ته‌ریقه‌تی نه‌قشبه‌ندی یه‌کیکه له پ‌ی‌بازه ناسراوه‌کانی جیهانی ئیسلامی ، له‌لایه‌ن شیخ محهم‌دی شاه‌ی نه‌قشبه‌ندییه‌وه دامه‌زراوه ، ئەم زاته له سالی ۷۱۷ ی کوچی له دایک‌بووه ، به‌ر له‌میش (عه‌بدول‌خالیقی غه‌جده‌وانی) گه‌لی پ‌یوشوینی داناوه ، به‌لام شاه‌ی نه‌قشبه‌ندی کاری له پ‌ی‌بازه‌که‌دا کردووه و په‌ره‌ی پ‌یداوه و بووه به ته‌ریقه‌تیکی خاوه‌ن په‌نگ و سیمای تایبه‌تی ، شاه‌ی نه‌قشبه‌ندی له سالی ۸۶۵ ی کوچی مالئاوایی له ژیان کردووه .

(۲) سووره‌وه‌ردی : پ‌ی‌بازیکی سو‌فیگه‌رییه ، له‌لایه‌ن شیخ عومه‌ری برازای شیخ عه‌بدول‌قه‌هاری سووره‌وه‌ردییه‌وه دامه‌زراوه که خه‌لکی گوندی (سوهره‌وه‌رد) ه له پ‌وژشه‌لاتی کوردستان و نزیک شاری - زنجان - ه ، له شاری به‌غداد کوچی دوایی کردووه و مه‌زاره‌که‌ی له‌و شاره‌دا ناسراوه ، له کتیبه‌کانی (عوارف المعارف) و (رشق الفصائح) ه ، له‌سه‌ر ده‌ستی عه‌لی یه‌حیای کوری حه‌به‌ش که ناسراوه به شیخ شه‌ها‌به‌ددینی سوهره‌وه‌ردی خویندویه‌تی ، چه‌ند سالیکی موریدی شیخ مه‌مشادی دینه‌وه‌ری و شیخ ئەحمه‌دی کوری ئەسه‌وه‌دی دینه‌وه‌ری بووه که کورد بوون .

(۳) چه‌شتی : پ‌ی‌بازیکی سو‌فیگه‌رییه له‌لایه‌ن (خواجه ئەبو ئەحمه‌د ئەبه‌دال) ه وه دامه‌زراوه ، له‌سه‌ر ده‌ستی هه‌ردوو خه‌لیفه‌که‌ی (خواجه موعین ئەلدین) و (خواجه نه‌جیب ئەلدین) ه

وه پهره‌ی پیدراوه که خه‌لکی گوندی (چه‌شتی) بوون له نزیک شاری (هه‌رات) ی ئه‌فغانستان .

(۴) قادری : دامه‌زینهری ئهم ته‌ریقه‌ته (شیخ عه‌بدولقادری کورپی موسای گه‌یلانییه) که له سالێ ٤٧٠ ی ک - ١١٦٥ ی زایینی له به‌غدا کوچی دوا‌یی کردووه و هه‌ر له‌وی نیژراوه . له سه‌رده‌می شیخی گه‌یلانیدا به‌ هه‌زاران موسولمان له‌سه‌ر ده‌ستی ئه‌ودا تۆبه‌یان کردووه ، دوا‌ی خو‌ی گه‌لی مורیدو خه‌لیفه‌ی جیه‌یشتوووه و کوپه‌کانیشی پۆلی گه‌وره‌یان هه‌بووه له‌ بلاو‌کردنه‌وه‌ی ئهم ته‌ریقه‌ته‌دا .

(۵) فهرزی عه‌ین : له زانستی فیهقی ئیسلامی و ئوسولی فیهق‌دا دوو جو‌ر زاراوه به‌کار‌دین که بریتین له (فرض العین - فرض الکفایه) فهرزی عه‌ین ئه‌و کاره‌یه که په‌روه‌ردگار له‌سه‌ر ئه‌و که‌سانه‌ی فهرز کردووه که ژیره‌و پی‌گه‌یشتون و نابی که‌سیکی تر بۆیان ئه‌نجام بدا وه‌ک (نویژ و زه‌کات) . به‌لام فهرزی کیفایه بریتییه له‌و کاره‌ی که په‌روه‌ردگار فهرزی کردووه له‌سه‌ر کو‌ی ژیره‌و پی‌گه‌یشتوووه‌کان ، که ئه‌گه‌ر کو‌مه‌لیک به‌و کاره هه‌ستن له‌ کو‌ل ئه‌وانی تر ده‌که‌وی‌ت وه‌ک (نویژی مردوو ، وه‌لام دانه‌وه‌ی سه‌لام) بۆ ئهم مه‌به‌سته به‌روانه : عبدالوهاب خلاف ، علم اصول الفقه ، الطبعة الثالثة ، القاهرة ، ١٩٤٧ ، ص ١١٧ .

(٦) بۆ ھەمان مەبەست خوالیخۆشبوو (شیخ بابە رەسولی کۆری شیخ ئەحمەدی کۆری شیخ عەبدولسەمەدی یێدەنی ، ١٣٠٣ - ١٣٦٣) کە لە سەیدەکانی بەرزنجیە لە شیعیرێکدا وتویەتی :

سیلسیلە ی کاکۆلی ئالۆزای مەحبوبە ی وەتەن

وا بزانه زوو بە زوو وا عاشقی زنجیر ئەکا

خزمەتی خاکی وەتەن فەرزیکێ عەینە بۆ ھەموو

داخلی ئەم حوکمە یە کێ فەرقی جوان و پیر ئەکا

بروانە : مەلا عەبدولکەریمی مودەرریس ، بادی مەردان ، بەرگی دووھم

، ١٩٨٤ ، ل ٥٩٤

(٧) مەلا عەزیزی موفتی کۆری حاجی مەلا محەمەد ئەمین ی کۆری

حاجی مەلا ئەحمەدی موفتییە و ناسراوە بە (چاومار) ، سالی

١٢٨٨ ی کۆچی لە شاری سلیمانی لە دایکبوو ، بروانامە ی

زانستی لە (عەبدولقادری مودەرریس) وەرگرتوو ، لە پۆزی ٣ ی

مانگی (شەوال) ی سالی ١٣٦٦ مائاواپی کردوو و لە گردی

سەیان بە خاک سپێردراو ، خوالیخۆشبوو خوێندەواریکی بە

دیمەن و زانایەکی ناسراوی پۆژگاری خۆی بوو .

(٨) شیخ بابا عەلی کۆری شیخ عەبدوللای کۆری شیخ عەلی مەلایە ،

سالی ١٢٧٥ ی کۆچی لە ئاواپی تەکیە لە دایکبوو ، سالی ١٣٥٩

ی کۆچی مائاواپی کردوو و لە گردی سەیان و نزیک ئارامگای

شیخ مەعروفی نوودی بە خاک سپێردراو .

(٩) ئەم شیعرە بۆ مستەفا پاشای یامولکی نوسراو .

تاقی کیسرا

- چی به سهر هات تاقی کیسرا ^(۱) هه یبه تی سولتان ره شاد ^(۲)
حوکمی هارونه ره شید ^(۳) و تهخت و بهختی که یقوباد ^(۴)
چهند هه زار ئینسانی ناسک جومله بوونه خاک و خۆل
کورهیی ئهرزه سه راسهر پر له ئیسقانی عیباده
نه سهرت و مالی جیهانیش بی به قایه ئهی ره فیهق
عاقیبهت دنیا نه مانه قهده که ی فیتنه و فساد
فرسه ته عومری عهزیزت بی سه عی زایع مه که
تهرکی ئه ربابی سه فاکه و ری فیه لاکهت مه گره یاد ^(۵)

پهراویزه کان :

(۱) کیسرا یا خهسرهو نه نهوشیروان : یهکیک بوو له ناودارترین پادشاکانی بنه ماله ی ساسانی که له نیوان سالانی ۵۳۱-۵۷۹ هوکمی ئیروانی کردووه ، ئهم پاشایه له سهرچاوه عه ره بییه کاندایه نهوشیروانی دادپهروهر دهناسریت و ئهو قوناغهی فه رمانه وایی کردووه به قوناغیکی گرنګ و پر بایه خ له ئیراندا داده نریت ، نهوشیروان جګه له وهی که له سهره تایی هاتنه سهر کارییه وه مه زده ک و لایه نگرانی ته فروتونا کرد ، برهوی به ئایینی زهرده شتی دایه وه ، چهن دین کاری گرنګی چاکسازی له بواری ئابووری و سهر بازی و بهر یوه به رایه تی نه نجام دا و ده وله تی گه یانده ئاستیکی به هیژ ، له گهل بیزه ننتیه کانی شدا چووه شه ره وه و ناوچه ی نه ناکیا و لاذقییه ی لیسهن دن و سالی ۵۵۵ په یمانیکی ئاشتی له گه لیاندا به ست ، له سالی ۵۷۰ دا یه مه نی داگیر کرد (واتا ئهو ساله ی که په یامبه ری ئایینی پیروزی ئیسلامی محمه د د خ تییدا له دایکبووه) .

(۲) سولتان ره شاد : مه به ست له محمه دی پینجه مه و یه کیک بووه له سولتانه کانی دوا پوژی هوکمی عوسمانی و له ماوه ی سالانی ۱۹۰۹ تا ۱۹۱۸ هوکمی کردووه .

(۳) هارون نه لره شید : ۱۷۰-۱۹۳ کوچی (۷۸۶-۸۰۸ ز) . پینجه مین خه لیفه ی ده وله تی عه باسییه و ماوه ی هوکمکردنی به قوناغیکی گرنګی میژووی ده وله تی خه لافه ت ده ژمیرویت ، بایه خیکی زوری به ریڅخستنی ده وله ت و قایمکردنی سنوره کان داوه ، هه ولیداوه کاروباری خه لکی ریڅبخت و ده سه لاتی ده وله ت به سهر هه ریمه کاندایه توندو تول بکات . قوناغی هوکمی هارون نه لره شید له پووی

خۆشگوزەرانى و برەو پېيدانى ئەدەب و مۇسقىقا و گۆرانى بە قۇناغى
زېرىنى دەولەتى خەلافەت دەژمىررىت .

(۴) قوباد : عەرەبى كراوى (كوباد) ە كە دامەزىنەرى بنەمالەى
كەيانىيە لە ئىراندا . ھەروەھا دوو پادشای بنەمالەى ساسانىيەكان ئەم
ناوەيان ھەلگرتووہ ، كە يەكەميان باوكى (كىسرى ئەنەوشىروان) ە و
لەسەردەمى ئەودا ئايىنى (مەزەكى) لە ئىراندا بلاوبووہ .

(۵) ئەم شىعرە بە ھەلە لە چاپى دووہم و سىيەمى ديوانى (بىكەس)
دا بلاوكراوہتەوہ و بەبى ورد بوونەوہ بە بەرھەمى ناوبراو دانراوہ ، جگە
لەمەيش بە دروستى بلاونەكراوہتەوہ و پرستىك ھەلەى زەقى تىكەوتووہ .

گريان و خوشى

زەمزەمەيە گريانە لە نيو مەجليسى عەشقا
ساقى خەبەرى داوھ كە يار نايتە يارى
قەد نايتە ئەو دولبەرە بە فەريادى من و تو
سەد بارە كەبابى دلەكەم بىكەمە ديارى
دوو جيگەيى خوئينينه بەسەر سەفحەيى پروما
گول گول بوو دامين و كەنارم وەرە ديارى
ئەو خالە زوخايلەكە لە نيو بوتهيى دلما
پوحم ئەكولينى بە نەفەس كورەيى نارى
ئەى مورغى ستەمدیدە ئەسیری لە قەفسدا
بۆ خۆت و وەتەن بگری كە سەمخوردەيى ماری
دەست ناكەوى ترياكى من و تو لە عىراقا
باشە كۆه بەرىن بە لىقاي حەزەرەتى بارى
قور بېيوە دادپە يەخەت بۆ خۆت بە كەساسى
ئەى كوردی هەزار ئىستەكە بى يارو ديارى

١٩٣٠

فهره‌ادی کورد

فهره‌ادی قه‌ومی کوردم و فهریادی کورد ئه‌که‌م
دوژمن به‌کوته‌کی کاوه وه‌کوو شووشه ورد ئه‌که‌م
بو بیستوونی مانعی ئامالی کورده‌کان
وه‌ک کۆه‌که‌ن به‌عه‌زمی مه‌تین ده‌ستوبرد ئه‌که‌م^(۱)
یا که‌شتی کورد ئه‌به‌مه ساحیلی نه‌جات
یا پو‌حی خو‌م و ئالی په‌یه‌مبه‌ر به‌پرد ئه‌که‌م
مه‌حموودی فیکره‌تم ئه‌خه‌مه دووی ئه‌یازی کورد
یا که‌سبی وه‌سلّی میلییه‌ت و نه‌یلی کورد ئه‌که‌م
من کوردم و به‌کوردی ئه‌لّیم و برایه‌وه
زیلله‌ت نه‌ما سه‌عه‌ده‌تی کوردان گه‌پرایه‌وه

(۱) کۆه‌که‌ن : شاخ هه‌ل‌که‌ن ، که ئه‌مه له‌قه‌بی فهره‌ادی عاشقی شیرینه .

پینج خشته کی شیخ سہلام^(۱)

لہ سہر شیعی کی شیخ مہحمود

شیت نہ بووم بۆچ ئارہ زوی سہیری جہ بہل لوبنان ئەکەم
دایما سہیرو سہفای باخاتی ھەورامان ئەکەم
کوردەم و ھەر حەز بە ئیستیقلالی کوردستان ئەکەم
وہ حشەت و نہ فرەت لە چارە ی عارەبی پێپان ئەکەم
من تەمەننای سەربەخوئی میلیلەتی خویمان ئەکەم

قەت بە ویسکی و بیرەیی ناگۆر مەوانی شیر و دۆ
بەرخ و کارژۆلەم ھەییە ، چیمە لە توولە و کەلبی تۆ
زەحمەتە یەک ناکەوین واز بێنە لیم توخوا بڕۆ
تۆ بە بی دەریی ئەژیت و فیتە فیتی قنگتە تۆ
من لەگەر دەریشەوہ یا بەدەمەو قۆپان ئەکەم

نامەوی داری موغەیلان ، پەر لە چقل و دەرک و خار
چەشنی تووبای جەننەتە ، سەر و چناری کۆھسار
لۆرک و ماسەت و فرۆ و پۆن و پەنیرم بی ژمار
شیری و شتر بۆ ئەخۆم ، چیمە لە گوشتی سووسەمار
شیری مەر بی خواردنم ، دابەستە بۆ زستان ئەکەم

وا مەزانە عاجزىم ، غەزمىكى مەردانەم ھەيە
مەن رەۋىشى باش و كىرەتلىكى پىياۋانەم ھەيە
مۇستەرىجىم ، خاتىرىكى شۇخ و شاھانەم ھەيە
پانكۇچۇغەي لاي پەۋاندوز پەستەكى بانەم ھەيە
بۇ كىلاشى تىرە قايم پۈۈ لە ھەۋرامان ئەكەم

پۇپىيە و پارەي جىھان بۇ تۇبى سەرجەم نامەۋى
خىرى دىنام پى بەدى ، تۇبىيە ھاتەم نامەۋى
نوقل و راحەت ، بىستە ناخۇم ، زۆرە يا كەم نامەۋى
مەن پۇتەبم بۇ چىيە ، خورما جەھەننەم نامەۋى
مىۋزە خۇلاۋو گەزۈۋ باسۇق لەبەر مىۋان ئەكەم

ھەروەكۇۋ مەنصور ئەگەر ھاكىم بىدا ئەستۇم لە دار
چۇن لە ھەق مەن ۋاز ئەھىنم ، يا ئەكەم تەركى دىار
يابە ۋا چاكە لە داخانا بىكەي تۇ ئىنتىھار
مەن لە جىيى عاگالى ئەسلىت ، يا سىدارەي مۇستەعار
تەبەلىيى كوركى لە طىفى كەلھور و ئەيۋان ئەكەم

من به دل نه فرەت له ئیشی پووچ و بی مه عنا ئەکەم
 شیت نه بووم خۆم بو دو چاری شیده تی گەرما ئەکەم
 به فری کوستانم ههیه ، بویه له تو حاشا ئەکەم
 تف له چۆل و بادیه و دهشت و لم و سهحرا ئەکەم
 ئارهزوی شاخ و چیا و ههردهیی بهرزان ئەکەم

وهختی ئیمهیش دی ، ئەم دنیا یه ئیشی دهورهیه
 چهشنی ئیوه ئیحتیاجمان نهک به حەرب و سهورهیه
 تو له کوردستان ئەگەر حالی نه بووی بهم تهورهیه
 ئەم کهژو کیو و چیا یه شیرکه تیکی گهورهیه
 سهعله ب و مازوو کهتیره ، سیچکه وو قهزوان ئەکەم

شاخ و داخی ئیمه گشتی بهرزه ، بهرده زه ردهیه
 نهک وهکوو سهحرای عه رب ئاچو غ و وابی پهردهیه
 میلله تیشمان جهنگی و شه پار و حه ربی کردیه
 نیشتمانی کوردهواری شاخ و داخ و ههردهیه
 پیپه تی کهر بوی ئەلیی تهسخیری کوردستان ئەکەم^(۲)

(۱) شیخ سہلام کوږی شیخ نه حمہدی کوږی شیخ عہدولکهریمی کوږی شیخ محہمدہ ، له سالی ۱۸۹۲ ی زایینی له ناوایی (عازہ بان) ی سہر به ناوچہی (وارماوا) له دایکبووہ ، شاعیریکی دیارو نیشتمانپہروہریکی سہنگین بووہ ، میژووی ژیانی بریتی بووہ له زنجیرہک پاونان و ناوارہیی و کویرہوہری ، له شوږشہکانی شیخ مہحمودی بہرزنجدی دا بہ شداریہکی کارای ہہبووہ ، بہشیک له شیعرہکانی له سالی ۱۹۵۸ دا و لہسہر ئہرکی خوالیخوښبوو (پروف مہعروف) ی خاوہن کتیبخانہی گہلاویژ ی سلیماننپہوہ چاپکراوہو (مارف خہزنہدار) پیئشہکیہکی بہ نرخ ی بو نووسیوہ ، شیخ سہلام لہم دیوانہیدا بہ دریژی میژووی ژیانی خو ی نووسیوہتہوہ ، چوارینہکانی (خہیام) و (حسین قودسی نہخہعی) له فارسیہوہ کردوہ بہ کوردی و چاپکراون ، له پوژ ی ۱۹۵۹/۳/۳ دا له ناوایی (دولان) ی کوچی دواپی کردوہ و له گردی سہیوان بہ خاک سپیردراوہ .

(۲) ئہم شیعرہ تا ئیستا بلاونہکراوہتہوہ ، دہقی تہواوی له کہشکوئیکی کاک نہوشیروان مستہفا دا بلاوکراوہتہوہ کہ له کوٹایی سالی ۱۹۶۰ دا تہواوی کردوہ ، پروانہ : ل ۷۵ - ۷۸ ، له لایہکی ترہوہ له کاتیکدا کہ سالی ۱۹۸۵ بہشی یہکہمی (کہشکوئی گیو) بلاوکرایہوہ ، له لاپہرہکانی (۴۹ - ۵۰) دا شیخ مہحمود وک شاعیریکی نیشان دراوہو چہند دیریک له شیعرہکانی خراونہتہ بہرچاو ہر لہو لاپہرانہدا وتراوہ کہ (پارچہ شاعیریکی شیخ مہحمود شیخ سہلام

کردوویه تی به پینج خشته کی و له گه ل به ره می نه ودا بلاوی ده که مه وه
 ، ههروه ها صدقی کاکه همه ی قازی بوکانی پارچه شیعریکی نیوبراوی
 کردووه ته پینج خشته کی و له گه ل شیعره کانی صدقی دا ده بیّت) . هه
 له و ساله دا بو ئه م مه به سته (ماموستا حه سه ن جاف) م پاسپارد که له
 لای دکتور کوردستان موکریانى هه ولّ بدات تا ئه و دوو شیعره م ده ست
 بکه ویت پاش ماوه یه کی زور ماموستا حه سه ن جاف پینج
 خشته کییه که ی شیخ سه لامی بو هیّنام و وتی که دکتور کوردستان
 موکریانى ده لیّ شیعره که ی ترم بو نادووزیته وه دواتر هه ردوو ده قه که م
 به راورد کرد و جیاوازییه کی نه وتویان نه بوو ، بویه ئه م ده قه ی لیّره دا
 بلاو ده کریته وه له هه ردوو ده قه که ی نه وشيروان مسته فاو نوسخه که ی
 کوردستان موکریانیه وه نامه ده کراوه .

(چواين) يکي شيخي نه مرو

پيښ خشته کييه کی مه لا نه سعه دی مه حوی^(۱)

لوتف و کهرهم و قه هری دهم و دس نه فه سیکه
هر ساته به رهنګيک و له سهر ته بی که سیکه
ته خریبی گولی یاسه مهن و باغی مه حه بیه ت
کرداری له سهر که یف و هه وایی ته ره سیکه

" پيښ خشته کييه که " ^(۲)

دنیا به مه سهل فاحیسه وو خه رمه که سیکه
بی عه دو و هفا ، دون و دهنی ، و هک جه ره سیکه
که یاری که رو گه ه له ملی نه بله ره سیکه
لوتف و کهرهم و قه هری دهم و دس نه فه سیکه
هر ساته به رهنګيک و له سهر ته بی که سیکه

باوهر مه که که بی ساغی مه حه بیه ت
هه روا به درو نه یخه نه دهرها داخی مه حه بیه ت
پیشه ی حه سه نه زالمه که ی زاغی مه حه بیه ت
ته خریبی گولی یاسه مهن و باغی مه حه بیه ت
کرداری له سهر که یف و هه وایی ته ره سیکه

(۱) مهلا ئەسەد کورپی مهلا خالیدی کورپی مهلا محەمەدی مهحوی
شاعیره ، سالی ۱۸۹۸ له سلیمانی له دایکبووه ، پۆژی ۲۵ ی
نیسانی ۱۹۷۶ کۆچی دوايي کردووه و له گۆرستانی سهیوان به
خاک سپێردراوه .

(۲) بهشیک له دیوانی مهلا ئەسەدی مهحوی ، بهشی یهکههه ، چاپی
۱۹۷۰ ، ل ۹۸ .

بۆ حوزنى ^(۱)

كەيلى غەمە دايم دلهكەم حوزنى درۆيه
زوو دەرپەرە ئەو داوہ لەبەر خاترى تۆيه
دارو دەوہن و پووشى رەواندز بە قەلەم كەى
خاكى وەتەنم شاھىدە ئىخلاسى درۆيه
ئەم نامەيى دلشادە لەسەر دىدە بە برژانگ
نووسىنى بە شارەت بى، سبەينى من و تۆيه
با قور بەسەراكات و رەقىب داكى ھەمىشە
بەر بىتە بەرى پيسى نەجيسى بە چەقۆيه
(۲) .....

خاكت بەسەر ئەو ھىرشە بۆ سەر كنى تۆيه
تەك مەگرە بە پەروازى، بە جووتى وەرە لای من
ھەر ئانىكى كەل و چاوەنوارى كەل و كۆيه ^(۳)

(۱) حوزنی ناوی حسین کورپی سهید عه بدوله تیفی کورپی شیخ
ئیسماعیلی شیخ له تیفی خه زاییه ، سالی ۱۸۹۰ له شاری مه هاباد له
دایکبووه ، پوژی ۱۹۴۷/۹/۲۰ له شاری به غداد کوچی دوایی کردووه
حوزنی نووسهرو میژوونووسیکی دیاری کورده ، خاوهنی لیستیک
کتیبی ئه دهبی و کومه لایه تی و میژوویییه ، سه رنووسهرو و
به پریوه بهری گوڤاری زاری کرمانجی و پوناکی و به پریوه بهری گوڤاری
دهنگی گیتی تازه بووه و ماوه یه کیش له گهل پیره میردا پوژنامه ی
(ژیان) یان به پریوه بردووه .

(۲) ئه م دیره له گوڤاری هه تاودا بلاونه کراوه ته وه و خالی بو دانراوه ،

(۳) خوالیخو شبوو (گیوی موکریان) سه بارهت به م شیعره دهلی (شیخ
مه حمودی زه عیم ئه م شیعره ی له سالی ۱۹۴۰ دا له به غداده وه بو سهید
حوزنی برام ناردووه که له په واندوز بووه ، له کاتی کدا ههستی به وه
کردبوو که ئامیر ره تل - فایه ق کاکه ئه مین - به ناوی مه نیکه ی
موحه په مه وه دهیویست کاکم بخاته گیژاوی گیچه له وه) بو ئه م زانیارییه
بهروانه : گوڤاری هه تاو ، ژ ۲ ، ۲۰ ی مایسی ۱۹۵۴ .

بۇ دۆستىك^(۱)

عەزىزم من نه (جانى) م و نه (زانى)

بە دەردى دەھر گىرۋدەم بزانى

له فەحوايى حەدىسى (الفتنة) نيم^(۲)

نەكەى ھەرگىز ۋەكوو خۆتەم بزانى

له ئاوينە تەماشاي خۆت كە شىخەم

ھەموو كىردارى خۆتى تيا ئەزانى

له دايك و باوكەۋە من كاك ئەھمەدىم

له جوملەى قاتلى جەددەم نەزانى

پەرەزەكان :

(۱) بە تەۋاۋى بۆم ساغ نەبوۋەۋە كە ئەۋ دۆستەى كىيە .

(۲) ئىشارەتە بۇ فەرمودەى پېغەمبەر (الفتنة نائمة لعن الله من أيقظها)

بۆ عەبدوللا عادیل ^(۱)

عادیل بە عەدالەت لە سپی لادە بەشیکیە
باسوور نەبی ئەمجارە لە نیۆ تاسی رەشیکیە
چاو مەستە لە شەو ، ھەستە لە سەر کایەن و ئاخوڕ
چاک لیخوڕە ، زوو تیخوڕە خومخانە ی رەشیکیە
بیقووہ تی ئیستیکیە ئەزانم وەکوو گای پیر
ناتوانی لە سەر کلکی ، ئەگەر مەردی کشیکیە ^(۲)

(۱) شیخ مهحمود ئەم شیعره ی بۆ یهکیك له دۆسته نزیکهکانی ناردوو له پووی خوشهویستییهوه بهم جوړه بهسهری کردوووتهوه ، (سهید عهبدوللا ناسراوه به عهبدوللا عادیل و کوپی شیخ عهبدولقادره فهندی کوپی شیخ عهبدولسهلامه فهندی قازییه ، پێبهری ناحیهی ئەو کاتهی - حهریر و باتاس - بووه ، یهکیك بووه له ئەفسهره شوڤشگیڤهکانی شیخی نهمر و تا پیکهوتنهکهی سالی ۱۹۲۷ لهگهڵیدا بووه ، دواتر له باشووری عێراق و له ئاوییه گهورهکانی کوردستان دامهزراوه ، عهبدوللا عادیل برای مهلیحه نه رهت و حهسهن فهللاح و سهعدوللا دهر بهدهری شاعیره .

خانهوادهی عهبدوللا عادیل له سلیمانیدا به خویندهواری و زانست پهروهی ناسراون ، ئیستهیش مزگهوتی شیخ سهلامی باپیری ئاوهدانه بهلام بینازه و فیڤرگهکهی کویربووتهوه . بۆ ئەم زانیارییه بپروانه : کهمال رهوف محهمهد ، دهستهواره یه نان بۆ میژوو ، سلیمانی ۲۰۰۴ ل ۸۰-۸۶ .

(۲) ئەم شیعره بۆ یهکهمجار له لایه ن گیوموکرانییهوه بلاوکراوتهوه ، بپروانه : کهشکوڵی گیو ، بهرگی یهکهم ، ئامادهکردنی کوردستان موکریانی ، ههولیر ، ۱۹۸۵ ل ۵۰ .

چوارين و كورته شيعر

يه كه م

- ديسان به هاره ، ئوردوى جهننه ت گه پرايه وه ^(۱)
دهستى جه فای فەلاکه تی زستان کشایه وه
شه ونم له سەر پرووی شه هلا و پرووی گولچ ^(۲)
بولبول به گریه ، خونچه به خەندە گه شایه وه

۱۹۲۵

- (۱) ئوردوو : وشه یه کی تورکی مه غۆلییه و به مانای له شکر دیت ،
به لام له م شيعره دا مه به ست زۆری گول و جوانی سه وزه گیای
به هاره .

- (۲) شه هلا : ژنی چاو رهشی مه یله و شین ، جوان .

دووهم

پۆژی ده عوا تیغی ئه برۆی عاله میکی سه ربیری
من له بهر به ختی به دم بۆ په نجی دنیا مامه وه
هه ر که سی مه حموود هه بس کا ئاخری هه ر بهر ئه بی
من له ناو زیندانی عه شقا شیت و شهیدا مامه وه

سىيەم

گريانه ديدەكەم و بريانه سینهكەم
بۇ كۆي چوو قىبلەكەم و كوانى ديدەكەم
لۆمەم ئەكەن رەفيق و برا ، قور بەسەر ديدەكەم
تا مردنم بە عەھدى خودا بۇ تۆشۈن ئەكەم

۱۹۵۵

چارەم

غوبارو تۆزى مىحنەتى دىيائى ھەلاكەتم
كەوتووۋەتە سەر دوو ديدەو شەئنى نەدامەتم
پەنجەي ئەجەل بە يەخەمەۋە بەند بوۋە ئەلى
ھەستە دوعا بخوازە بلى روو لە قىيامەتم

پینجهم

شیواوه جیهان خه لکی گرفتاری به لایه
هیند سیله بووه سهیری برا گورگی برایه
ئه شراری میلله ئه مپو له ناوماننا ...
هر بهد گوهرن ، دهسته به دهسته و زرایه
پیخواوسی لارائن ئه مپوکه و کلایه

۱۹۵۲

شه شه م

ئه من ئیستا له گه ل حوران له سوکانی سه ماواتم
جه حیمه دل له دووری ئاسکه که ی کانی ئاسکان ماتم
به قهولی ئه و سه گی گوربه سیفیه ئه سلنه مه که باوهر
بلی مه حمود نه ماوه ، وا بزانه دائیمه ن لاتم ^(۱)

(۱) ئه م چوارینه ی شیخی نه مر له گه ل نامه یه کی
تایبه تیدا نیردراوه بو خوالیخوشبوو سهید برایمی
حه فید و نامه و شیعره که یش به دهستخه تی شیخ
مه حمود ماوه و له بهرده ستدایه و نمونه که یه شی له
کو تایی ئه م کتیبه دا بلاو کراوه ته وه .

١) بۆ خەسرەو خانى دەرەویانە

لوتفی شیرینی نەبوو خەسرەو لە گەڵ فەرھادی کورد
بۆیە کەوتە دامی شیرو تامی شیرینی نەکرد

(١) ئەم شیعەرە یەکیکە لە بەیتە بالاکانی شیخ و لە
راستیدا دوو مانای ھەیە ، یەکیکیان دوور ، ئەوی تریان
نزیك ، دوورەكە پەنجە راکیژانە بۆ داستانى بەناوبانگی
شیرین و خوسرەو (ی خانای قوبادی) . خانى دەلى :
خەسرەو ھەزى لە شیرین بوو ، بەلام بەو ھۆیەى كە باوكى
ژنەكەى پاشایەكى گەرە بوو ، لە سەندنەوى ولاتەكەیدا
لە دەست (بارامى گۆر) یارمەتى داوو ، دواتر كچی
خۆیشى داوویە نەیدەویژا شیرین بخوازیست و نەشى
دەویست بیداتەكەس ، فەرھادی کوردی سەنگتاش عاشقى
شیرین بوو ، داخوازی شیرینی لە خەسرەو كرد ، خەسرەو
نەویست یەكسەر دەست بە پرویەو بنى و لە دلى خۆیدا
وتى داواكارییەكى لێدەكەم كە نەتوانى جیبەجیبى بكات ،
پەلپى كوناو دەرکردنى چىای (بیستونی) ی لیگرت ، كە
ئەگەر ئەو كارە بكات شیرینی دەداتى ، ئەو ھوو ھیژو
گۆرى عەشق (بیستون) ی بە سەنگتاشى بە فەرھاد كون
كرد ، (خوسرەو) یش بەھۆى پیریژنیكى سەر ئاسنینهو (

فەرھاد) ی دا بە کوشت ، لە لایەکی ترەو (شیرۆ) ی
 کوپی (خەسرەو) ھەزی لە (شیرین) کردو لەو پیناوەدا
 داوی بو باوکی نایەو و بە کوشتی دا ، مانا نزیکەکیشی
 ئەوێیە کە سەرداری کورد شیخی نەمر ئامۆژگاری (
 خەسرەو خانی دەرەویانە) ی ھەورامانی کردبوو کە
 پیکەو یارمەتی یەکتەر بدەن لە شەری ناحەزان دا ، بەلام
 جەنابی (خەسرەو خان) ئەم ئامۆژگارییە لە گوی نەگرت
 و دواتر لە لایەن دەسەڵتدارانی ئێرانەو گیرا . بو ئەم مانا
 نزیکە شیخ مەحمود مەبەستی لە (فەرھادی کورد)
 خۆیەتی ، چونکە لە ھەندی شیعو نامە ی تایبەتیدا ئەم
 فەرھادی کوردە ی زۆر بەکارھێناوە . (بو ئەم زانیارییانە
 پێوانە : فەرەیدون عەلی ئەمین ، پۆژنامە ی ھاوکاری ژ ١١٩٧
 ی پۆژی ١٩٩٠/٧/٢٦

بۆ ئىسماعىل ھەققى شاۋەيس^(۱)

بە يادگار ئەينىڭ بۆ شاۋەيسى رەفېقىم^(۲)
لە دىدارما بېنى بۆ مىللىيەت شەفېقىم

(۱) دۋاي شەھرى - ئاۋبارىك - ى سالى ۱۹۳۱ و دور
خستنهۋى شىخى نەمر بۆ باشۋورى عىراق ، لە ۱۲ ى
تشرىنى دوۋەمى سالى ۱۹۳۳ دا لەشارى بەغداد جيگير
دەبى ، پاش ماۋەيەك ويئەيەكى تاييەتى خۇى بە دىارى
بۆ مامۇستاي خەباتكار و ميژوونوس خوالىخوشبوو
ئىسماعىل ھەققى شاۋەيس دەنيىرى و لە پىشتى
ويئەكەيەۋە ئەم دىپرە شىعرە دەنوسى و ئىمزا فەرھادى
كوردى لىدەدا كە زۆر جار ئەم ناۋەى بۆ خۇى
بەكارھىناۋە .

(۲) خەباتكارو نوسەرى بە دىمەن خوالىخوشبوو)
ئىسماعىل ھەققى شاۋەيس (ناۋى تەۋاۋى (ئىسماعىل
عەلى رەسۋول ئەحمەد) ۵ ، سالى ۱۸۹۴ لە شارى مووسل
لە دايكبوۋە ، لە سەرەتاي لاويدا بەشدارى جەنگى
بەلقان) ى كوردوۋە و لە پوزىگارى دەسەلاتى
توركەكانىشدا بەشى خۇى سزاۋ تالۋى نۇشيوە ، لە
جەنگى يەكەمى جىھانىدا بە چاۋى خۇى شكىستى
عوسمانىيەكانى بىنيۋە ، دواترىش بە ھاتن و دەسەلاتى

ئىنگلىزەكان دالى نەكراوۋەتەۋە بوۋەتە بەرھەلستارىكى
ئاشكراي خاۋەن ھەلويست .

نۆبەرەي نوسىنى دەگەرپتەۋە بۇ گۇڭقارى (پۇژى كورد)
ي ئەستەمول ، لە سەردەمى رەش بەگىرەكەي جەنگى
يەكەمى جىھانىدا بە زمانى توركى و بە پۇجىكى
ئىسلامى بەشدارى نووسىنى لە پۇژنامەي (الزوراء) دا
كردوۋە ، دواترىش ھەردوۋ گۇڭقارى (دىارى كوردستان)
و (ھاۋار) ي بەسەر كردوۋەتەۋە و بەرھەمى بۇناردون ،
لە بوۋارى چاپەمەنى و دانانى كىيىشدا سالانى ۱۹۲۳ -
۱۹۳۸ دوۋ كىيى سەبارەت بە پەندى پىشىنيان بە چاپ
گەياندوۋە ، سەرتۇپى نووسىنەكانى مامۇستا (شاۋەيس
) ئەۋ زنجىرە باسەيە كە سالانى ۹۶۰ - ۹۶۱ بەپوۋدوالە
گۇڭقارى (پۇژى نوۋ) دا سەبارەت بە مېژوۋى كوردو
ئەلقەۋن و نەبىستراۋەكانى بلاۋى كردوۋنەتەۋە و بوۋنەتە
سەرچاۋەيەكى خاۋىن و متمانە پىكراۋ بۇ نووسىنەۋەي
مېژوۋى ھاۋچەرخى كورد .

بۆ وسوو ئاغا ^(۱)

يوسفم تۆيت لـه تيفه ، زۆر سهلامت لى ئەكەم ^(۲)
بۆ ئيسعادى نورى چاوم ، هەردوو چاوت ماچ ئەكەم

(۱) دواى شەپرى ئاوبارىك و كۆتايى شۆپرشەكانى شىخى نەمر و پەوانەكردنى شىخ و هەندى لـه دلسۆزەكانى بۆ شارەكانى باشورى عىراق ، مستەفا ئاغاي عەبدوللا ئاغا ۱۸۹۰ - ۱۹۵۴ كە يەكك بوو لـه هەرە دلسۆزەكانى شىخ و لەگەلیدا بوو ، پۆژى ۱۹۳۱/۱۲/۲۲ نامەيەكى بە سۆز بۆ (وسوو ئاغا) ى برا گەورەى دەنيړيت و لـه كۆتايى نامەكەدا شىخى نەمر دەيهوى لـه نامەيەدا بەشدار بىت و ئەم دىپرە شيعرە بە خەتى خۆى دەنوسىت و سۆزو خوشەويستى خۆى بۆ وسوو ئاغا دەردەبريت .

(۲) يوسف مەبەست (وسوو ئاغايە) و كۆپى عەبدوللا ئاغاي كۆپى محەمەد مەلولودە ، سالى ۱۸۸۵ لـه شارى سليمانى لـه دايكبوو ، لـه مانگى (۹) ى سالى ۱۹۵۷ كۆچى دوايى كردوو ، خوالىخۆشبوو لەگەل (مستەفا ئاغا) ى برايدا پىزيان لەبەرچاو بوو ، شاعىرى بزوتنەوى نەتەوايەتى كورد حەمدى (ئەحمەد بەگى ساحىبقران) لـه (ترجيع بەند) يكييدا سەبارەت بە ئىدارەى ئەو پۆژگارە بەريزەوى ناوى وسوو ئاغا دەبات و دەلى :

موحتەرەم مەئموورى تەشريفاتى دەولەت بوو وسوو

بۆ ئەمەيش پىروانە : ديوانى حەمدى ، چاپى يەكەم ،
چاپخانهى ئەسەد ، بەغداد ، ۱۹۵۷ ، ل ۸۷ .

بۆ شیخ عەبدولکەریمی قادر کەرەم^(۱)

دەسی ئیقبال نەکەوتە شان و بآلم

نەگەر یا صاحب ئینصاف بە حال^(۲)

(۱) خوالیخۆشبوو شیخ عەبدولکەریم کوپری شیخ حسینی کوپری شیخ عەبدولکەریمی قازانقایەیه و برزای شیخ حەسەنی قەرەچیوارە و لە شیخە ناودارەکانی بەرزنجیە ، شیخ عەبدولکەریم هەلکەوتوی پوژگاری خۆی بوو ، یەکیک بوو لە خەزم و نزیکەکانی شیخ مەحمودی بەرزنجی ، لە ئەدەبیاتدا شارەزابوو ، دیوانیکی دەستنوووسی لای نەوەکانی پارێزراوە ، لە شیعردا نازناوی خادم بوو ، سالی ۱۹۵۴ کۆچی دوایی کردوو و لە قادر کەرەم نۆژراوە . شیخ عەبدولکەریم باوکی هەردوو شەهید (شیخ مارفی بەرزنجی) و (شیخ حسینی بەرزنجی) یە کە لە پوژی ۲۳ ی حوزەیرانی سالی ۱۹۶۳ دا کران بە دارا .

(۲) شیخی نەمر ئەم دێرە شیعەری لە کۆتایی نامەیه کدا بۆ شیخ عەبدولکەریم نووسیوو و بە (خالۆی موحتەرەم) ناوی بردوو .

بۆ شېخ محيدينى شېخ سالىح^(۱)

نه موحتاجى دهستو تفتهنگتم و نه شان و عهبا
موحتاجى چنگى توتنى خوشناوم يان بيشه ما

(۱) خوالىخوشبوو (شېخ محيدينى شېخ سالىح) ي
به رزنجى كه ناسراوه به شېخ محيدينى ههولير ، يه كيك
بووه له هاوئل و دوسته نزىكه كانى شېخى نهر ، چه ندين
جار له ههوليره وه سهردانى شېخى كردووه و چه ند پوژييك
له (دارىكه لى) ماوه ته وه ، نامه يان له نيواندا هه بووه و
يه كترىان به سهر كردووه ته وه ، دياره ئهم شيعره يش
نمونه يه كى زيندووى ئهو په يوه ندييه يه .

بۇ شېخ جەغفەرى نۆدىيى^(۱)

بۇ جەھەننەم گەر بچم دوا ئىنتىقام لام نىعمەتە
گەر مووہفەق بىم لە دەست خۇمى نەدەم ئەو فرسەتە
شەرەتە گەر جارىكى تر بۆم ھەلکەۋى تۆبە نەكەم
تا بە ئەلماسى ھونەر لەت لەت نەكەم چى ئۆبەتە

(۱) شېخ جەغفەر كوپى شېخ ئەحمەدى (ناسراۋ بە
كاكە لاۋ) كوپى شېخ ھەسەنى نۆدىيە ، سالى ۱۹۰۴
لە ئاۋايى (نۆدى) لە دايكبوۋە . لە سەرەتادا لاي
باۋكى قورئانى پىرۋىزى خويندوۋە ، كەسىكى دىلسۆزۈ
بە

وہفا بوۋە ، بەم ھۆيەۋە بوۋە بە ۋەكىل و دەمپراستى
شېخ بۆپاپەراندنى كارەكانى ، دواى كۆچى دوايى
شېخ مەحمود گەراۋەتەۋە بۆ (نۆدى) و خەرىكى
كشتوكال و باخدارى بوۋە ، سالى ۱۹۷۵ ھاتوۋەتەۋە
بۆ سالىمانى و چەند جارىك ھەجى كردوۋە ، سالى
۱۹۸۵ مائىلۋايى لە ژيان دەكات (ئەم چوارىنەم لە
سدىق سالىھ ۋەرگرتوۋە) .

بۆ شاكىر مجرم^(۱)

سەد سەلامەت لىبى شىتتى پەتەرى
قەولىكت گرتوۋە ۋەك پىۋى گەرى
ۋەتەنت تەرك كىرد بۆ پىرىژنىك
زۆر حەيفە بۆ تۆكە ئاخىر شەرى

(۱) خوالىخۇشبوو شاكىر عەبدولعەزىز محەممەد
عەبدولئەمىر كەبە (شاكىر مجرم) ناسراۋە ، سالى ۱۸۹۴
لە شارى سالىمانى لە دايكبوۋە ، لە پۇژگارى شىخى
نەمردا بەرپوۋەبەرى پۇستە و تەلەگراف بوۋە ، سالى
۱۹۵۴ خانەنشىن كراۋە ، پۇژى ۱۴-۹-۱۹۵۷ لە پەواندوز
كۆچى دوايى كىردوۋە ، خوالىخۇشبوو يەككى بوۋە لە
ھاۋكارانى شىخى نەمرو بە ھۆيەۋە توۋشى گىرتن و
پاۋنان و دەردى سەرى بوۋە ، شاكىر مجرم
خويندەۋارىكى باشى سەردەمەكەى بوۋە و زمانى توركى
و فارسى بە باشى زانىۋە و لە ئەدەبىياتى كوردىشدا
تەرىك نەبوۋە . (بۆئەم زانىارىيانە پروانە : دەرسىم
شىركۆ ، پۇژنامەى زارى كرمانجى ، پەواندوز ، ژ ۲۴ ،
پۇژى ۲۸-۱۱-۲۰۰۵) (ئەم چۈارينەم لە سىدىق سالىح
ۋەرگرتوۋە) .

بۇ ناھىدە شېخ سەلام (۱)

كاۋە كورد كۈنى ئەي بەر گوزىدە (۲)

فەرەيدون حازر ، سىلاح پوشىدە (۳)

(۱) خوالىخۇشبوو خاتوو ناھىدە كچى شاعىرى ناۋدارى
كورد خوالىخۇشبوو - شېخ سەلام - ۵ ، سالى ۱۹۲۲ لى
گەرەكى قەزەزەكانى شارى سالىمانى لى دايكبوو ،
لەسەردەمى لاۋىتتىيەۋە تىكەل بەكاروبارى سىياسى بوو ،
لەسەرەتادا لى حىزبى (ھىوا) و دواترىش لى (پارتى
دىموكراتى كوردستان) دا ئەندامىكى كارا بوو ، سالانىك
بە پىشەى مامۇستايىۋە خەرىكبوو ، لى پۇژنامە و
گۇقارەكانى ۋەك (گەلاۋىژ و ژىن و ھەولير و شەفەق و ھىوا
) و ھەندىكى تردا بەشداربوو و شىيەرو پەخشان و چىرۇك
و ۋەرگىرانى تىدا بلاۋكردوۋەتەۋە ، زۇرىنەى بابەتەكانى
بە ناۋى (كچە كورد) (ن . س) و (دايكى پۇژ) ۋە
نووسىۋە ، ئەم مامۇستا و پوناكبيرو خەباتكارە لى پۇژى
۲۰۰۵/۱۱/۲۵ مائىاۋايى لى ژيان كورد لىگەردى سەيوان بە
خاك سىپىردراۋە .

(۲) بهرگوزیده : وشهیهکی فارسییه به مانای (ههلبژارده ، ناوازه) دیت .

(۳) له پوژگارێکدا که ئاگری نه ورۆز قه ده غه کراو نه یانده هیشت حاجی توفیقی پیره میرد وه کوو سالان ئاگری نه ورۆز بکاته وه ، کۆمه لی کارتیان داوه به ناهیده سه لام تا بلاویان بکاته وه ، کارته کانی بو هه ندی که سایه تی نارد و وه و له ناویاندا ته نیا شیخ مه حمود به م دیره شیعره وه لامی داوته وه . (بو ئه مه ش بپروانه : ئه وه ی له بیرمه ، یادداشتی ناهیده سه لام ، ئاماده کرنی چیمه ن سالح ، هه ولیر ، چاپخانه ی وه زاره تی په روه رده ، ۱۹۹۹ ، ل ۱۷) .

بۇ رەشىد مەستى (۱)

رەشىد ئەم جارەش ھەرۋەكۈۈ جارەن مەستى نەكەي (۲)
وەك زىافەتەكەي گازى بەشۇر با خەستى نەكەي (۳)

(۱) رەشىد مەستى كۆپى رەسول مەستىيە و خالى
زاناي خوالىخۇشبوو (توفىق وەھبى) يە و يەكك
بوو ھە نەزىكەكانى شىخى نەمەر .

(۲) ديارە رەشىد مەستى ھە خواردنەۋەۋە نەزىكبوو و
شىخ بە تەۋرىيە پىي دەلى مەستى نەكەي .

(۳) گازى ناۋى ھەمامىكە ھە سلىمانى و ھەمان كاتدا
ناۋى نەنكى خوالىخۇشبوو ھەمە ئاغاي ئەۋرەھمان
ئاغايە و شىخ زۇر جار بەم قسە خۇشانە
دۈستەكانى بەسەركردوۋەتەۋە .

شیعریکی فارسی^(۱)

تخم زحمت در ره دین ، در دل و جان کاشتیم^(۲)

در فلک نوک علم در یک زمان افراشتیم^(۳)

چون به عزم این سفر پا از میان برداشتیم^(۴)

دست از جاه و جلال و خان و مان برداشتیم^(۵)

بارها بر لشکر بد خواه کفار تاختم^(۶)

جایی استحکام ایشان منزل خود ساختم^(۷)

در ره دین پروری هم مال و هم جان باختم^(۸)

تا که زنگ کفر را از کوردستان برداشتیم^(۹)

(۱) ئەم شیعره له کتیبی (چیم دی) ئەحمەد خواجا و
بەرگی دووهمی (شیخ مەحمودی قارەمان) ی محەمەد
پەسول هەواردا بە هەلەیهکی زۆرەو بەلاوکراوەتەو و
ئەوێ لێرەدا دەخریته بەر چا و نوسخەیهکی دروستی
شیعەرەکیە .

(۲) لە ریی ئاییندا تووی ئازارو ناخۆشیم لە دل و
گیانمدا ناشت .

(۳) نووکی ئالاکەم لە ئاسماندا لە یەک کاتدا هەڵکرد .

(٤) کاتیك به هیوای سه‌فه‌ر کردن خۆم لی‌هه‌ل‌کردو
هه‌نگاوم نا .

(٥) ده‌ستم له پایه‌و پله‌و سه‌روه‌ت و سامان هه‌ل‌گرت .

(٦) چه‌ندجاریك هه‌رشم‌ك‌رده سه‌ر سوپای خراپه‌کاری
دورژمن .

(٧) شوینه‌ قائم و ستراتیژییه‌کانیانم کرده باره‌گای خۆم .

(٨) له پێی ئاینپه‌روه‌ریدا سامان و گیانم سه‌رف‌کرد .

(٩) کاریکم کرد ، تا پێگای کوفرم له‌ کوردستاندا
نه‌هه‌شت .

بېبليوگرافيا

ليړه دا به پيويستی د هزانين که بېبليوگرافياي ئه و پوژنامه و گوڅارو کتیب و دهستنوسانه تان بخهينه بهردهست که جاروبار چهند ديرو چوارين و شيعری شیخ مهحموديان تیدا بلاو کراوه ته وه و زوريشيان دووباره کردنه وه یی که ترن و له یه کهم سه رچاوه وه دهستییده که یی:

یه کهم / پوژنامه و گوڅارو کتیب:

۱- گيو موکريانی، گوڅاری هه تاو، ژ ۲، مایسی ۱۹۵۴

۲- محمەد گۆملەي نانهوا، پوژنامه یی ژین، ژ ۱۳۶۴ س ۳۲، پینچ

شەممە ، ۱۹۵۷/۱۰/۱۰

۳- گوڅاری نه ورۆز، ژ ۱، نه ورۆزی ۱۹۵۹ ل ۵۷

۴- گوڅاری پوژنی نوی، ژ ۷، سالی یه کهم، ته موزی ۱۹۶۰

۵- ئەحمەد خواجا، چیم دی، بهرگی یه کهم، ۱۹۶۸، ل ۵

۶- به شیک له دیوانی مه لا ئەسعه دی مه حوی، به ششی یه کهم، چاپی

۱۹۷۰، ل ۹۸

۷- پوژنامه یی هاوکاری، ژ ۴۱، پوژنی ۱۹۷۱/۱۱/۱۷

۸- که شکۆلی گيو، بهرگی یه کهم، ئاماده کردنی دکتور کوردستان

موکريانی، ۱۹۸۵، ل ۴۹

۹- پوژنامه یی هاوکاری، ژ ۱۰۳۲، پوژنی ۱۹۸۸/۱۲/۱۲

۱۰- شیخ له تیفی شیخ سادقی به رزنجی، شیخ مهحمود له شيعری

کوردیدا، هه ولیر، ۱۹۹۰

۱۱- فەرەيدون عەلى ئەمىن ، پۇژنامەى ھاوکارى ، ژ ۱۱۹۷ ، پۇژى
۱۹۹۰/۷/۲۶

۱۲- محەمەد رەسول ھاوار ، شېخ مەحمودى قارەمان و دەولەتەكەى
خوارووى كوردستان ، بەرگى دووهم ، لەندن ، ۱۹۹۲

۱۳- ئەحمەد حەسەن ئەحمەد ، پۇژنامەى كوردستانى نوئى ، ژ ۵۷ ،
چوارشەمه ، ۱۹۹۲/۴/۱

۱۴- كەمال پەروف محەمەد ، گۆڤارى پامان ، ژ ۱۳۶ ، پۇژى
۱۹۹۹/۶/۵

۱۵- ناھىدەى شېخ سەلام ، ئەوھى لەيىرمە ، ئامادەکردنى چىمەن
صالح ، ھەلىر ، چاپخانەى وەزارەتى پەرەردە ، ۱۹۹۹

۱۶- فاضل مستەفا و كاوس يوسف ، گۆڤارى سەيمانى ، ژ ۲۹ ،
كانونى يەكەمى ۲۰۰۲

دووهم / دەستەنوس:

۱- دەستەنوسىكى خوالىخۆشبوو (مەعروف ئەحمەد بەرزنجى)

باوكم كە دەگەرپتەوھ بۆ دەوروپەرى جەنگى دووھى جىھانى

۲- دەستەنوسىكى بچووكى خوالىخۆشبوو (عەبدوللا محەمەد قادر

(كەخاتوو (سۆزان مامە) ى كچى كۆپىيەكى داوھتە خاتوو (تارا

تەحسەن ياسەن) و كۆپىيەكىشى كەوتووھتەلاى ئىمە ،

خوالىخۆشبوو كەسالى ۱۹۸۶ كۆچى دوايى كردووھ ، يەكك بووھ

لەدۆست و دلسۆزەكانى شىخى نەمر .

٤- دهستنووسیکی گه وره ی کاک (نهوشیروان مستهفا) که دوا ی شوږشی چوارده ی ته مووز دهستی به نووسینه وه ی کردو وه و پینج خشته کییه کی شیخ سهلامی تیدایه له سهر شیعریکی شیخ مه حمود

٥- پینج خشته کییه کی شیخ سهلام له سهر شیعریکی شیخی نه مر ، له سالی ١٩٨٦ له لایه ن دکتور کوردستان موکریانی یه وه گه یشته دهستان ، شیعره که له ناو دهستنووس و که شکو له کانی خوالیخو شبوو (گیوی موکریانی) دا یاریزرابوو .

۷- کۆمەلې نامەى شىخى نەمر كەبۇ دۇستو ھاوھەلەكانى ناردووه ،
لهكۆتايى نامەكاندا جاروبار دېرو دوو دېر شيعر بهرچاو دهكهون .

۸- كارتىكى شىخى نەمر بۇ (ئىسماعيل حەقى شاوھيس) كه له
كتىبخانەى دكتور (كهمال مەزھەر ئەحمەد) دا ياريزراوه .

69

پاشکوی

وینه و به لگهی زیندوو

سه‌سه‌لاه‌دین و دارا و له‌داریا که‌وتوو

ئینتیزاری قاره‌مانی کورد ئەکەن به‌و بانه‌وه

شیخ محیدینی خەتیب

١٩٤٨ شاعیر لێه‌دا‌نا‌فا
 فەرھوو‌ه‌ر گێز سه‌ه
 شیخ محمەد جبارە که
 صلا ح (دەستێکێ نا)

سەردارى ھورامان مەحمودخاننى دىلى
يەكەم دىلسۆز و پالېشتى شېخ مەحمود

سەردارى مەريوان مەحمودخانى كانى سانان
دلسۆز و پالېشتى شېخ مەحمود

بچنه خزمهٔ فخری کوردان ساکنی داریکه‌لی
 خوٚلی به‌رپیٚی ماچ بکه‌ن بگرین به‌دهم پارانه‌وه
 شیخ محیدینی خه‌تیب
 کر خوٚلی به‌رپیٚی خه‌لیفه‌کار ۱۹۴۸
 حاجیکرد و ناوه رء خوٚلی به‌ر
 پیٚی شیخ محمود حاجیکرد

لهراسته وه سەید تاهیری هه‌له‌جه، شیخی مه‌حموود، شیخ
عه‌بدولکه‌ریمی داره‌خورما، سەید کاکه‌ی هه‌له‌جه.

يادی ئاوباریک و وهیسه و دهریسن و تاریدمرت
شاهیده بۆ کورد له گهڵ کورد چهنده رهنجت بردووه
قانع

فەلەك مەل شوپ ئەكا ئەمپۇ لەژیرپیی ئەسپى شىخ مەحمود
 مەلەك مەجبوور ئەكا ئەمپۇ ئىتقاعى ئەمرو فرمانى
 شىخ مەمەدى كوپى شىخ رەزای تالەبانى
 (خالصى)

شیخ مهحمود

لهگهل مستهفا ناغای عهبدوللای ناغا و رهفعت بهگی داوده.

شیخ مه‌حمود له‌گه‌ل ماموستا ره‌فیق حلمی
ناسریه ۱۹۳۲

دەستى مەن داوینى تۆ ، ھەلکە داوینى كەوات
تاشەپۇلى ئەشكى چاوم تەرنەكا دامانى تۆ
نارى

کوا شیخ کوا نه وهی نه حمه دی کاکي
کوا به رده کهي نه م نيشتمانه

ديلان

شيخ مەحموودى مەلىك و سەردار رەشىدى ئەردەلان

شیخ مه‌حمود و هندی له‌پیاوه ناسراوه‌کانی کورد و عه‌ره‌ب
له‌ده‌سته چه‌پییه‌وه زانا توفیق وه‌ه‌بی به‌گ دیاره

شیخ محمودی مہلیک و زانای گہورہ توفیق وہابی بہگ

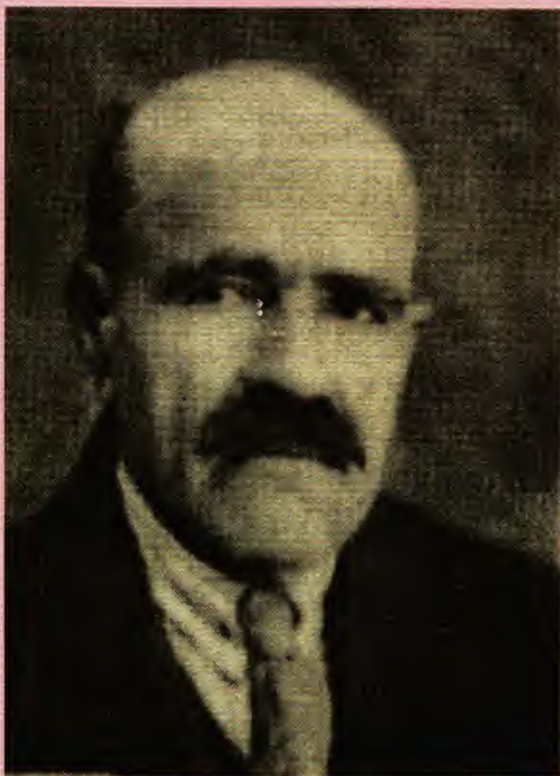
وهك مهدينه بئ نهبي بئ يان نهجهف بئ ، بئ عهلی
شاری غهنهش ئیسته بئ مهحموده وهك داریکهلی
حهمدی

هەمدی ١٨٧٨ / ١٩٢٦
شاعیری گەورەیی پۆژگاری شیخ مەحمود

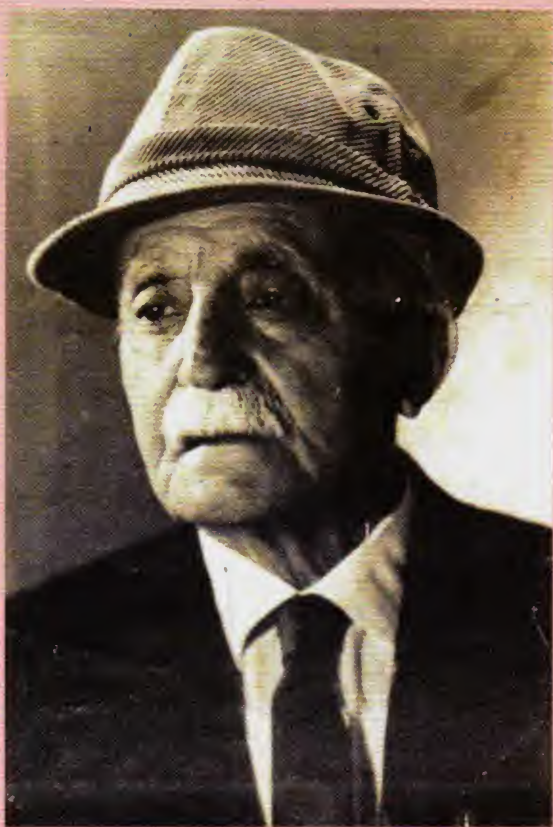

خەباتكار و سەرنووسەرى رۆژنامەى (ئومىدى ئىستقلال)
حكومەتى شىيخ مەحمود

نووسەر و خەباتکار (ئیسماعیل حەقی شاوہیس)

شيخ محمودی زلمر

لهمه پارچه شریکی خوالی خورش او شیخ محمردی نه مره هار که خوی
واوایه تی : (محمد کرمله ی نانهوا)

دل له بندی سینغا دو باره واوایه لا نه کا
نور به خشی نا سره وی مه بی شه رو غرغا نه کا
استقامی قومی لی قه ویاو به حق داوا نه کا
روژ وشه و فیکرم له دنیا دا عالم به ر پا نه کا
تا یغی شیرم نارو زوی صیدی شکاری (...) نه کا

سه بری دوزن کن به فکری خامه وه بوته طارف
بو شکاری شیری شه رزه بیره ریوی هاته صف
نیشته مانی پاکی بی کس دیوه بیوه کدرنه کوف
وام له مه یدانی شجاعه ندا مبارز کوا اصف
صف دورری روژی وغانی تا بینه داوا نه کا

روژنامه ی ژین ژ (۱۳۶۴) روژی ۱۰ / ۱۰ / ۱۹۵۷

« آواره »

شیخ محمودی زعیم

آواره شو همه بیهوشی له بغداده له ۱۹۴۰ دا بر سید حزنی برام
نارده رهوانازی له کنیکا دوستی بهو کردبوو که آمرطل فائق کاکمین
به ناوی منطقه می محرمه ده بهو بست کاکم پاتنه ناو گیزاوی کیچه لانهو :
کیمی غمه دانم دله کم حزنی درو به
زوو دمر پوره شو داوه له بهر خازی نو به

دارو دهرمن و بووشی رهواندز به قه نم که ی
خاکي وطنم شاهده اخلاصی درو به
نم نامه ی دلشاده له مهر دینه به بزرانگ
نوو بی به شرفت بی به بهینه ی من و تو به
باقور به سهراکت و رقیب داکي همیشه
به ریخته بهری بیسی نه جیسی به چه قوی به

خاست به سهر نهو هیرشه بو سار کي نو به

تک به گره به بهروازی به جوونی وهره لای من
هر آنیکی که چاره نواری کل و کو به

به یادگار نه می نیریم بوشتا و بیس رفیق

از دیدار مایه بی نی بوملیه شقیق

نقد ۶۴۳ تشرین ثانی ۱۳۳۳

فرهاد کورد

مصحح

خدم جناب شیخ غلبہ علیہ السلام

کہ دعا و فی احرام لطف نام پر کلمہ ت گہ نیست حقت زورہ
 عنام لے افرمودہ چون کہ نہ سایدی عدالت حایہ درہ مقوم
 طالعیم نہ عدرجی کیوانہ چارہ ساز نی چہا از چارہ ی خود عاجز نہ
 ببر اھر گہ ز قنوبہ گہ روی از رخساری خری شی کہ تو توانی
 غلبہ گہ روی پای گوردان نہ رخساری مبارکت نہ بہ نیست
 دای بر حال ستوائی از دعا کو تو م لست جہم و نہ
 دس پیرہ رہ دس شکست کہ لست جہم تا مارہ حیا نہ قربان
 قم یا نائب المہدی ۔۔ بخواران رحم نیست بر
 چلتو بہ کم پیادہ کہ ت عرفت اکا

۵۹

دس خیال نہ گو تہ ترا تو یالم
 نہ گہ ریا صاحب انصار بجانم
 بخواہم میں ز کی نہ خدا خوں کوشت

نامہ ی شیخی نہ مر بو شیخ عہد ولکہریمی قادر کہرہم

داروغا
۱۰/۱/۱۳۰۲

۹۰۰

بدین باب خالو تقی - شیخ شمس الدین

در داروغا احوال پرستی امید دارم که صحت دانی
به تری قریبانه ده
نه لگرن نامه نامتک به نامی - نامیده صندنا
به شهنش بهی و ران که دگر با کرده کی
به یردنا صیدی خاد کرم نانا سم آید اگر م
بنایان قدسین بر یکن ملکه ملکه تکانی ده
که دیت و در که حق عتایان ده و نیز به نام
ارشد و السلام

نامه‌ی شیخی نهر بو شیخ عه‌بدولکهریمی قادر که‌ره‌م

بروزی جامد سید ابراهیم خدیو

در بیان بیست که خاتم خوانده در عین کافیه که در کوفه
خبر فرمود بودی به تو که مکر سید در فرمودی تو که من گشت بران
سیده ام سیده از آن که حد شریف ترا بینم بر او که
بد نه هر کوی بودی یار است بوا برم دره بولام و زنی از لرد
نبد لاس ملک بود فرغ خدی که پد اگر بودی بی تو لیده در
فرغ ملک نام دردی زبانه را بر دلفوید که اسلم ضعف است چه
دری رخت بر درخت بر من باز است عرض سلام بحسب القلوب
جناب جگر گرم اغایک به حدیه کی منو بود بر خشمیه
نکرم من بقره چار خراب خراب فریم از بیمی او چاک
چاک چاک که سکا غم فکر اخانو خولی بر یا دیکا
سدر در دین شرم تو ندوده دیکم سلام که در هر صبا
بسم او و نادر نام که نه بجوی اطله سید که سواری
را بود بوی در فرط عظم و اهری کینه در عذر نه هم چاه
قناریان بو خوان هجر کرد که خرمایان بخاست دین الم

زبان بیست که خاتم خوانده در عین کافیه که در کوفه
خبر فرمود بودی به تو که مکر سید در فرمودی تو که من گشت بران
سیده ام سیده از آن که حد شریف ترا بینم بر او که
بد نه هر کوی بودی یار است بوا برم دره بولام و زنی از لرد
نبد لاس ملک بود فرغ خدی که پد اگر بودی بی تو لیده در
فرغ ملک نام دردی زبانه را بر دلفوید که اسلم ضعف است چه
دری رخت بر درخت بر من باز است عرض سلام بحسب القلوب
جناب جگر گرم اغایک به حدیه کی منو بود بر خشمیه
نکرم من بقره چار خراب خراب فریم از بیمی او چاک
چاک چاک که سکا غم فکر اخانو خولی بر یا دیکا
سدر در دین شرم تو ندوده دیکم سلام که در هر صبا
بسم او و نادر نام که نه بجوی اطله سید که سواری
را بود بوی در فرط عظم و اهری کینه در عذر نه هم چاه
قناریان بو خوان هجر کرد که خرمایان بخاست دین الم

نامی که در کوفه خوانده در عین کافیه که در کوفه
خبر فرمود بودی به تو که مکر سید در فرمودی تو که من گشت بران
سیده ام سیده از آن که حد شریف ترا بینم بر او که
بد نه هر کوی بودی یار است بوا برم دره بولام و زنی از لرد
نبد لاس ملک بود فرغ خدی که پد اگر بودی بی تو لیده در
فرغ ملک نام دردی زبانه را بر دلفوید که اسلم ضعف است چه
دری رخت بر درخت بر من باز است عرض سلام بحسب القلوب
جناب جگر گرم اغایک به حدیه کی منو بود بر خشمیه
نکرم من بقره چار خراب خراب فریم از بیمی او چاک
چاک چاک که سکا غم فکر اخانو خولی بر یا دیکا
سدر در دین شرم تو ندوده دیکم سلام که در هر صبا
بسم او و نادر نام که نه بجوی اطله سید که سواری
را بود بوی در فرط عظم و اهری کینه در عذر نه هم چاه
قناریان بو خوان هجر کرد که خرمایان بخاست دین الم

نامه‌ی شیخی نه مر بو سید برایمی برای ، له کوتایی نامه که دا
چوارینیکی تیدایه

۹۴۱/۲۰/۲۰

یو صبحی خرم جنابی ریوسف اغادت پائے الم

له روغن غریب کت پائے کردن له عذر خوا و ع برام توین کما غدت
 یو سلفی زینج حلی افند ریو و تار د بو گیت زورین
 خورشحال یوم بغیریند ریو و حج مرا قرتم نه ریو
 بن به حین الله تعالی بم نریکانه رفع دفع الی
 جاد محمود ریگ تائکم عبد الله و محمود کذا الیرم دافین و
 دخی البرن و تحبیه د محمد کذا
 بنش الیم . . . یوسفم تویت لطیفه زور سدری الم
 یو ایسادر نور چراوم عذر و جادریک

5

نامه‌ی مسته‌فا ناغا بو و سو ناغای برای ، له کو تایی نامه که دا دیریک
 شیعیری شیخ مه حمودی تیدایه به ده‌ستخه‌تی خوی

۱۹۲۰ م

بازم زرم گرانه لوتو عالمی عشق
شاقی خبر دانه که یازمانه تیاری

قه دانه نه دود و لیره فریاد من دلو
صبر دانه زده که بان دانه که تیاری

دو دانه خورشید من سر صفیر رودنا
گداز گداز دانه آینه کوکنارم وره دیار

نه دانه رودنا لکه لوتو بونه دما
روم نه که لینه به قفس کوره تیاری

نه دانه سرخ ستم دانه اسیر نه قفس
نه دانه دانه لکه که هر دانه تیاری

دانه ناکه دانه تراکی ض دانه عراند
با لکه نه نه تقان حضرت باری
عوز پیوه نه قفس دانه نه دانه تیاری
نه دانه دانه نه نه نه نه نه تیاری

۱۹۵۵

گریانه دیده بزم ویرانه سینه کم
بگویند چو قیله کرم و کزای دیده کم
لوفیم آمدن رفعت و را قوریه سر دیده کم
تا مردم به عهدت خدا بگویند سینه کم

۲۱۹۵۷

سوار و جهان خالق گرفتار به لای
هفت سینه بویه سیر بر اگر گریه بر ایم

اشرا در حال احوال نادمانا حلا
هر رنگ و هر رنگ در دست به دست و زار
بی فافوس لا رائی امرو که دلایه

در جلد اول
۱۹۱۹ م

ما به حرف اکریم اگر کالعهت مدد بد
ام قلبی قللم به صفاء صفا صاف اکریم
فقت و ملائمت و بابا عالم اسم او در عالم
صبر و عزت دل فرشته سر بر سر (صبر اکریم)
کمان بخاره دل که به محبت تر
من بازم و شکایت زین را اکریم
با کردار اکریم به نعمت خدیو حقیر کرد
بارد صغیر آل بقیه ندا اکریم

اگر جان من حق قلبی کردی (عجب)
بی شک اکریم نوبه کام به کردی قضا اکریم
چو به سر فیکه

نقش و سوره در به شد و قار و
- اریان به نژاد عین اکریم و نیک اکریم

فرق بسته به نیک خادین نقش کشیده
صرف نژاد خدیو اکریم و نیک اکریم

نامه و درین اثنا رتبه ای که عمری گومره
 نامی که هم سر رضم به رخت دورفتا صیغه
 قد به افرین دورفتانم نام و در خروان دهی
 نام و در تاص که نو به فتن خود رسام نشه
 اترو شین خورین خود و در خود حقوق و اکا

نامه آزارن اگم کوژن اکم هاون رقیب
 - نامه نظام اضی زرتکاران کردن خب
 دلالت الانجیح والتوفیق من ربه المجتب
 آیتنی نصر من الله و تاقیة الطریق
 ده نلس گنیرک بیایانم بر الله اکا

نه م شیعرانه به دستخه تی خوالیخوشبوو (عبدالله محمده قادر)

نووسراونه ته وه

۷۲
مثنوی شهر سر در دشت

دل که بند نیست داد و باره و و بلا ایا
بدیخت ناسره و بر نه مله شه و و غوغا ایا
انتقاف قدم لعلی قه و قاف به عقد دوا ایا
روزد شه و حکم به دنیا علم بر نیا ایا
تبعی سیرم که ره ز روی صدی شکاری ایا

سیری دور رخسار خیر فام ده لریه طرف
برقکاری شریف شه رازیه سزه رنود هات صف
نشان ناک که کس دلوه لریه کمره کمره
ووم له صدی شجاعت را قیاز شقوا افسه
صف دوری زور و غای تابینه دوا ایا

دهی به دهی نه کتر بده ن کدده کانی همرد و قوز
تا و کد کندی دوری نه نا و نا ایا ایه گدگ هتوز
بیت بیست شستوانی که کتر کت نه توز
زیت نه دوی قدا و نه نگره ذبا کتر نه سموز
دار کد زور من مان له حیات کیم نه دنیا ایا

فرمان خاندان عبد القادر دست کانت مای اکم

کاخندانت گشت بخندم و ده دستم تا آن سرور در احوالیر مثنوی بودم
 بدو جهت بنده زارده الجهد انما رتبان فرزده ادا حکمت دینده
 در اوردیم نزد اکانت به نسی لره انجا پناه بخدا جودت
 همه به فرموده بنده شد ده معار خرم تا آن الم چادری بخندم
 مای اکم خدای عالمیان بر آفرینان به فرموده در سر اوردی و ده
 کاخندان فرموده به سلیم خان اورد تبت در ده جلال جود
 به در لطفه را بزا بنه خا تقدیری چون بهانی احصام

مخلصان

محمد

جناب اکانت
 در احوالیر مثنوی بودم
 بدو جهت بنده زارده
 در اوردیم نزد اکانت
 همه به فرموده بنده
 مای اکم خدای عالمیان
 کاخندان فرموده به
 به در لطفه را بزا بنه
 محمد

در احوالیر مثنوی بودم
 بدو جهت بنده زارده
 در اوردیم نزد اکانت
 همه به فرموده بنده
 مای اکم خدای عالمیان
 کاخندان فرموده به
 به در لطفه را بزا بنه
 محمد

نور چارم سید ابراهیم که حفظه خردارین .
مخصوصاً حیات مایح اکرم . کافعه که تان که به شود
و محبتی بی اندازه و نه نرساید ده بگرت . نه حیات
مفقانیت زور سرور بوم . نه صمیمیت و تجمعات
نه بره و نابیت .

دارد زانم که طغنه و دوا که کم عشق و شوق قدیمین هیاده
یار . که وایو لیده نه ده (نه برقوم یا بهوم
یا نوگید) ذاتاً ایرو کنی بیت الحزنی ضایع
مکه گدانی التیم که نه ندیم لهرای عشق و طریقه
گاه گاه حصه نه الی ...

بیت ابرویتی و الهه مایح در سلام به خوشتر کلام
اکرم . رفو صلی خاصاً صحت و اخلاصی تقدیم
و شکر آفتات صمیمانه تان املات . بیخ صالح
در تجمعات اکا رجم .
بیت
خوش

كتاب تخميس القصيدة البردية مع ترجمة حال المؤلف

طبع على نفقة الشيخ محمود (الكوردي الشير) ابن الشيخ - ميد
ابن السيد محمد ابن السيد كاك احمد الشير ابن المؤلف السيد محمد (الشيخ
معروف النوردهي) قدس سره

حقوق إعادة الطبع محفوظة له

طبع سنة

د ۱۳۵۲

۲ ۱۹۳۳

طبع بمطبعة بغداد - شارع الأسون

كتاب مكتوب أمر ونهى

من تصنيفات

العالم الجليل والزاهد الرباني صاحب الكرامات المشهورة قدس سره
الحضرة الحاج السيد كاك أحمد بن السيد
مجل معروف النوردهي بن المرحوم
السيد مصطفى

قام بنشره وطبعه خدمة للدين الحنيف
حضرة الحفيد الاكرم والزعيم الاعظم
الشيخ محمود بن الشيخ سعيد بن الشيخ مجل
بن السيد كاك أحمد بن السيد مجل معروف
النوردهي قدس الله أسرارها

من طبعة الغفرى

١٣٥٥ — ١٩٣٦

کتیبي احمدی

معنای زبانی عربی به زبانی کوردی به شعر درست کراوی

فاضل کامل مشهوری علمای کورد شیخ معروف

نودی خوار رتبه‌ی قیامتی گهره ته ربه کا

چاپ کهرا له سر نقده‌ی سید هدایه الله وملا عبد المجید کورد

له مزگرتی نمازیه له بغداد وله لای ملا رشید حافظ له جامع فاضل وله

سائر الویه کان له لای وکیل خصوصی دس نه کهوی

—۶۶۵۴۴۴۴—

قیمت اصلی ۳۰ فلسه

له چاپ خانه فرات ۱۳۵۴ هـ — ۱۹۳۶ م

منافې ملك احمد

به قلمی خواجه افندي

خوارق و کراماتي کاک احمدي شيخ

قدس سره به ده ستنده ي حفصه خاني نقیب

له چاپخانه ږياني سليمانی چاپ کراوه .

۱۳۵۸ و ۱۹۳۹

نرخي « ۴۰ » فلسه

سادات البرزنجی

بقلم

عبد القادر محمد البرزنجی

حقوق الطبع محفوظه

ثمان النسخه ۸۰ فلساً

۱۲۷۵ هـ - ۱۹۵۶

مطبعه الفرقی - کرکوک

ایشده

هه‌ل به سقی حضرت فاضل عالم
مشهور شیخ معروف
نودی خوا مرتبه‌ی
عالیتر بکا به زوبانی
فارسی

طبع کرا له سر نفقه‌ی سید هدایه الله الحسینی
به اجازه‌ی زعیمی اکراد شیخ
محمود خوا سلامتی بکا

جا بخانه‌ی نجاح - بنداد

عومەر مەعرف بەرزنجی

* نووسەر کورپی خوالیخۆشبوو (مەعرف ئەحمەد بەرزنجی ۱۹۰۵ - ۵ / ۵ / ۱۹۷۰) یە . باوکی یەکیك بوو لە خوێندەوارو روو ناسراوەکانی بەرزنجە و هاوێ و دوستی نزیکى - شیخی نەمرى بەردمقارەمان - بـووه ، لە ساڵی ۱۹۴۵ دا لە ئاواى بەرزنجە لە دایکبوو ، سێ پۆلى قۆناغى سەرەتایی لە قوتابخانەى - بەرزنجە - خوێندوو و دواتر بە مائەووە هاتووئەتە سالیمانى و چووئەتە قوتابخانەى - مەلکەندى - ئەو سەردەمە کە دەکەوتە گەردەکی سابونکەرەن .

ساڵی ۱۹۶۵ بوو بەمامۆستای لەچەندین قوتابخانەى دەرەو و ناووەى سالیمانیدا وائەى زمانى ئینگلیزى وتووئەتەو ، بۆنموونە :

ئیسکان ، ماوت ، گیلدەرە ، قەمچووغە ، چەقز ، ویلەدەر ، کانى پانکە ، ناوئەدى رۆژەهەلاتى کوران ، ناوئەدى بابانى ئیواران ، ناوئەدى پەيامى کچان ، ناوئەدى کوردستانى کچان ، دواناوەندى بنارى کچان ، ناوئەدى تووى مەلیکی کچان .

* لە دەورو بەرى شۆرشى چواردهى تەمووزى ساڵى ۱۹۵۸ دا دەستەپەك هاوړى و قوتابى بوون وەك شەهیدى

قوتاييانی كوردستان - محمەد سىدىق عەبدولرەحمان
پېنجويىنى - و نەوشىروان مستەفا و قادىر شەرىفە كوردە
و شەرىف محمىدىن و بەكر حىسەن و بىسەختيار عەزىز
فەرەج و بەهادىن على حىسەن و عەلى تۈنالى ، ئەمانە
پېكەوۋە بوۋنە ھاۋرىي سىياسەت و ھۆگرى خويىندىنەوۋە
نوۋسىن و ھاۋەلى كىتەب .

* لە تەمەنىكى مەنالىيەوۋە خۈى داۋەتە خويىندىنەوۋە و
نوۋسىن ، يەكەم بەرھەمى بىلاۋ كراۋەى دەگەرىتەوۋە بۇ
تەمەنى (۱۵) سىئالى و لە ژ ۹۷ ى رۆژى ۲۲ ى تىشرىنى
دوۋەمى سالى ۱۹۵۹ ى رۆژنامەى (پېشكەۋەتن) دا بىلاۋ
كراۋەتەوۋە كە لەۋ كاتەدا لە قۇناغى ناۋەندىدا بوۋە .

* لە ناۋەنەمەلىيەكى خويىندىۋار و دۆستى كىتەبىدا
پېگەيشتۈۋە ، خۈالىخۇشبوۋى باۋكى و ھەردوۋ
براگەۋرەمگەى (عەبدولقادىر مەعروف بەرزىجى) و
ياساناسى خۈالىخۇشبوۋ (عوسمان مەعروف بەرزىجى)
و مامۇستاي خۈالىخۇشبوۋ (محەمەدلاۋ محەمەد عەلى
بەرزىجى) پورزاي كە يەكەك بوۋە لە مامۇستاي
دەركەۋتۈۋەكان و لە نوۋسەرانى گۇقارى گەلاۋىژ ، دەۋرى
دىارىيان لە ھاندان و رىنمايى كەردىدا بوۋە .

* سالىنى ۱۹۶۰ - ۱۹۶۱ جگە لە بىلاۋ كەردىۋەى بابەتى
ئەدەبى و سىياسى ، دەۋرىكى سەركى بوۋە لە نوۋسىن و

بهریومبردنی گۆشه‌ی (قوتابیانی کوردستان) ی
 رۆژنامه‌ی (دهنگی کورد) که له‌شاری
 به‌غدادبلاوده‌کرایه‌وه. له‌و گۆشه‌یه‌دا چهندین باب‌ه‌تی
 په‌وه‌ندی‌داری سه‌بارت به‌ خه‌بات و پێویستی بوونی (یه‌کیتی قوتابیانی کوردستان) بلاو کردووه‌ته‌وه .
 ته‌نانه‌ت له‌کاتی به‌ستنی دووهم کۆنگره‌ی مامۆستایانی
 کورد له‌ شه‌قلاوه‌ که له‌ رۆژی دووشهمه‌ رێکه‌وتی ۱۵ ی
 ئابی ساڵی ۱۹۶۰ دا به‌سترا ، نووسه‌ر یه‌که‌م که‌س بووه‌ که
 له‌ رۆژنامه‌ی (دهنگی کورد) داو له‌ گۆشه‌ تایبه‌تییه‌که‌ی
 (قوتابیانی کوردستان) داو به‌ ناوینیشانی (کۆنگره‌ی
 مامۆستایانی کورد له‌ شه‌قلاوه‌ و له‌م کۆنگره‌یه‌دا
 سه‌رنجێک) ، داواي به‌ستنی کۆنگره‌یه‌کسی بۆقوتابیانی
 کوردستان کسردوووه‌ و پێششنياره‌ که‌یشی له‌لایه‌ن
 سه‌رکردایه‌تی ئه‌و سه‌رده‌مه‌وه‌ په‌سه‌ند کراوه .

* نووسه‌رله‌ساڵی ۱۹۵۹ به‌دواوه‌ له‌م رۆژنامه‌و گۆفارانسه‌دا
 به‌ره‌مه‌ی به‌زمانی کوردی و عه‌ره‌بی بلاوکردووته‌وه‌،
 باب‌ه‌ته‌کانیشی به‌زۆری سه‌بارت به‌ لی‌کۆلینسه‌وه‌ و
 ره‌خنه‌ی ئه‌ده‌بییه‌ وه‌ک : (پێشکه‌وتن ، هه‌تاو ، ژین ،
 دهنگی کورد ، رۆژی نوێ ، بـروا ، هی‌واي کوردستان ،
 نووسه‌ری کورد ، رۆژی کوردستان ، هه‌ولێر ، بـرایه‌تی ،
 پاشکـووی عیـراق ، ده‌فته‌ری کـورده‌واي ، به‌یان ،

رۆشنېرى نوئى ، بېرى نوئى ، كاژاۋ ، مامۇستاي كورد ،
 كوردستانى نوئى ، النور ، التاخى ، العراق ، گولان العربى)
 * نووسەر جگە لە ناۋى راستەقىنەى خوئى لە سەرەتاۋە
 تائىستا بەم ناۋانەيش بابەتى بىلاۋ كوردوۋەتسەۋە : (ع .
 تىنو ، ئارام ، خوئىندەۋارىك ، ئاراس ، ئاسۋ ، ع . بەرزنجى)
 * سالى ۱۹۹۵ گۆشەيەكى تايبەتى لە رۆژنامەى)
 كوردستانى نوئى (دا ھەبوۋە بە ناۋىشانى (بەلگەى
 زىندوۋ) ، گۆشەكە رۆژانى دووشەممە و ھەينى بىلاۋ
 دەكرايەۋە ، دۋاى سى و ھەوت ئەلقە (فرىاد رەۋاندزى و
 دلشاد ەبدوللا) بابەتەكەيان پى ھەزم نەدەكرا و)
 عىزەدىن مستەفا رەسول (يش بەردەۋام لە گۆشەكەى
 دەخوئىند ، بەم پىيە گۆشەكە راگىرا و گۆشەيەكى
 مردوۋيان ھىنايە شوئى .
 * لە رۆژى ۸ ى نىسانى ۲۰۰۲ دا و لە يادى دووسالەى
 كۆچى دۋايى مامۇستا - بىرايم ئەحمەد - دا
 رىزى لىنراۋە و مېدالىيەى - بىرايم ئەحمەد - ى
 پىشكەشكراۋە .

بیبلیوگرافىيائى بەرھەمەكانى نووسەر

يەكەم : كىتئىي چاپكراو

۱ - لىكۆلئىنەوۋە و بىبلىوگرافىيائى چىرۆكى كوردى ، لى

چاپكراوكانى كۆرى زانىارى كورد ، بەغداد ، ۱۹۷۸

۲ - لىكۆلئىنەوۋەى ھونەرى يان ھەلېزاركانىدن ؟ لى

بلاوكرراوكانى دمقتەرى كوردەوارى ، چاپخانەى عەلا ،

بەغداد ، ۱۹۷۸

(باسىكى رەخنەيىيە سەبارەت بە ھەلە و كەم و

كوورپىيەكانى كىتئىي چىرۆكى ھونەرى كوردى - حىسنى

عارف -)

۳ - سەرجمەى بەرھەمەكانى مەارف بەرزنجى شەھىد ،

كۆكرەدەوۋە ساغ كەردنەوۋە پىشەكى و پەرەوئىز ، بى

ھاوكارى و كۆششى ئەندازىار سامان مەارف بەرزنجى ،

چاپخانەى رۆشنىبىرى ، ھەولېر ، ۱۹۹۳

۴ - عوسمان مەعروف بەرزنجى ، ياساناس و رۆشنىبىر و

مەرۇف ، سەلىمانى ، ۱۹۹۷ ، (كىسۇمەلئى بابەتى جىاوازه

بەبۇنەى كۆچى دوايىسى و چەلى عوسمان مەعروف

بەرزنجى يەوۋە ئامادەكراو

۵ - مەھموودخاننى دىزلىق - شۇرش گىپرى رۇژھەلاتى
كوردىستان - بابەتلىكى مېژوويىيە ، چاپى يەكەم ،
سلىمانى ۱۹۹۷ ، چاپى دوۋەم ، سلىمانى ۲۰۰۲

۶ - بىرايم ئەھمەد لىك كارە زانىستى و ئەدەبىيەكانى
پروڧىسور دكتور مەرف خەزىنەداردا ، چاپخانى شىئان ،
سلىمانى ، ۲۰۰۴

۷ - گۇران و ئەدەبى ئىنگلىزى ، چاپخانى شىئان ،
سلىمانى ، ۲۰۰۶

۸ - نوربەخشى ، شىيەرەكانى مەلىكى كوردىستان شىيخ
مەھموودى بەرزىنجى ، چاپخانى شىئان ، سلىمانى ۲۰۰۶ .

دوۋەم : ومىگىران

۱ - جوگرافىي ئابوورى بىۋ پۇلى شەشەمى ئەدەبىسى ،
بەھاوكارى مامۇستايان خەسرەو مەستەفا و عەبدولكەرىم
شىخانى ، بەغدا ، ۱۹۸۲

۲ - سەھرىتاكانى كۆمەلزانى و فەلسەفە بىۋ پۇلى
پىنچەمى ئەدەبى ، بەھاوكارى دكتور ئىحسان فوئادو
رەئوف خەسەن ،

بەغدا ، ۱۹۹۰

سېيەم : بەرھەمى ناو رۇژنامە و گۇفارەكان

نووسەر لى سىئالى ۱۹۵۹ بىلەن داۋام چەندىن بابىيەتى
لىكۇلىنەۋە رەخنەي ئەدەبىي و وتارى سىياسى و بابىيەتى
مىژوۋىي و وتارى ھەمەرنىگى لى رۇژنامە و گۇفارەكاندا
بەزمانى كوردى و غەربىي بىلاۋ كوردوۋەتەۋە ، تۆماركردنى
ھەموۋىيان و پىشچاۋخسىتنى بىبلىۋگرافىيەكى تەۋا و
لاپەرەپەكى زۇر دەگرىتەۋە ، بۆيە لىرەدا تەننىيا
چەپكى لى ۋە بابەتانە دەخەينە روو ، دىيارە ئەم
كتىبەيش بە باشترىن سەرچاۋە دەزانىن بۇ پاراستىنى ئەم
بىبلىۋگرافىيە :

۱ - يادى سى سالى شىخ مەحمۇدى نەمىر ، رۇژنامەي
پىشكەۋتن ، ژ ۹۷ ، دوۋشەممە ، ۲۳ ي تشرىنى دوۋەمى
۱۹۵۹ .

۲ - بۇ خەسەن تۇفيق ، پىشكەۋتن ، ژ ۱۱۱ ، شەممە ، ۱۷ ي
مايسى ۱۹۶۰ .

۳ - بارى ئىستاي ئەدەبىي كوردى ، رۇژنامەي ھىۋاي
كوردستان ، ژ ۱۲ ، يەك شەممە ، ۷ ي ئابى ۱۹۶۰ .

۴ - بوۋنى يەككىتى قوتابىيانى كوردستان پىۋىستىيەكى
ئەمپۇمانە ، رۇژنامەي دەنگى كورد ، ژ ۱۶ ، دوۋشەممە ، ۱۵
ي ئابى ۱۹۶۰ .

- ۵ - بېخودی شاعیر ، دهنګی کورد ، ژ ۲۱ ، ۲۶ ی ئابی ۱۹۶۰ .
- ۶ - ګولټیکي ګهم ته مهن بوو ، ګوډفاری هه تاو ، ژ ۱۸۴ ، ۳۱ ی ئابی ۱۹۶۰ (ئهم بابته ته به بۆنه ی ګۆچی دوا یی مامۆستا رهفیق حیلمی یه وه نووسراوه) .
- ۷ - دیسان ، رۆژنامه ی برپوا ، ژ ۷ ، ۱ ی ئه یلولی ۱۹۶۰ (ئهم بابته سه بارهت به ګۆچی دوا یی مامۆستا رهفیق حیلمی یه) .
- ۸ - یادی شوړشی چوارده ی ته مووز ، رۆژنامه ی برپوا ، ژ ۲ - ۲ ، ته مووزی ۱۹۶۰ .
- ۹ - یادیکی زیوهر ، دهنګی کورد ، ژ ۵۸ ، پینج شه ممه ، ۱۰ ی تشرینی دووهمی ۱۹۶۰ .
- ۱۰ - منیش له ګه ئتام ، برپوا ، ژ ۲۵ ، ۱۸ ی شو باتی ۱۹۶۱ (ئهم بابته سه بارهت به مامۆستا ئه حمده هه ردی یه) .
- ۱۱ - عه بدولوا حید نوری ، برپوا ، ژ ۴۲ ، ۲۴ ی ته مووزی ۱۹۶۰ (ئهم بابته به ناوی - ئارام - وه) بلا وکراو ته وه .
- ۱۲ - تولستوی ، رۆژنامه ی ژین ، ۱۹۶۲ .
- ۱۳ - دیوانه ګه ی پیرهمی ئرد ، دهفت هری ګورده واری ، ژ ۳ ، مایس و ئابی ۱۹۷۰ .
- ۱۴ - پشکوو ریالیزم ، نووسه ری کورد ، خولی یه ګهم ، ژ ۶ ، مارت و نیسانی ۱۹۷۲ .

- ۱۵ - لەسەر زەردەخەنەيەك ، گۆڤاری ھەولێر ، ژ ۱ س ۲
 حوزەيرانى ۱۹۷۲ ، ژ ۳ س ۳ ، ئابى ۱۹۷۲ .
- ۱۶ - پشكۆ و چىرۆكى كوردى ، رۆژى كوردستان ، ژ ۱ س ۲
 ، ئابى ۱۹۷۲ .
- ۱۷ - پشكۆ و رەخنەى ئەدەبى ، نووسەرى كورد ، خولى
 يەكەم ، ژ ۸ ، مايسى ۱۹۷۲ .
- ۱۸ - رەخنەيەكى ئىفلايج و شيعرى سياسى ، رۆژنامەى
 بىرى نوئ ، ۱۹۷۲ (نووسىنيكە سەبارەت بە بابەتيكى زاناي
 ئەدەب خوالیخۆشبوو د . كامل حەسەن بەسير) .
- ۱۹ - پشكو و القصة الكردية ، جريدة التأخى ، العدد ۱۳۲
 ۱۴ئەيلول ۱۹۷۲ .
- ۲۰ - مەحمود خانى دزلى و لاپەرميەك لە ميژووى كيورد ،
 رۆژى كوردستان ، ژ ۴ س ۲ حوزەيرانى ۱۹۷۳ .
- ۲۱ - كاتييك كە گەرووى مەرگ ئەكەينهوه ، رۆژنامەى ژين
 ، ۱۹۷۳ (كۆمەلئ سەرنج و رەخنەيه سەبارەت بە كتيبي لە
 گەرووى مەرگەوهى تاهير سالىح سەعيد) .
- ۲۲ - پيشمەرگە لە چىرۆكى كوردیدا ، رۆژنامەى ژين ،
 ۱۹۷۳ (كۆمەلئ سەرنج و رەخنەيه لە باسيكى محەمەدى
 حەمەباقى) .

۲۲ - دوا وەلامى من بۆ ھەندى سەرنجى ئالۆتر ،
رۆژنامەى ژين ، ۱۹۷۳ (وەلامىكە بۆ محەمدى حەمە باقى
(.

۲۴ - القصة الكردية و مسألة المضمون ، التأخى ، ۱۹۷۳ .

۲۵ - ژانى گەل و سەرەتايەك لە رۆمانى كوردى ، رۆژى
كوردستان ، ژ ۵ ، س ۲ ، تەمووزى ۱۹۷۲ .

۲۶ - الرواية الكردية و مخاض الشعب ، جريدة التأخى
العدد ۱۴۲۹ فى ۶ / ۹ / ۹۷۳

۲۷ - گۆران و ئەدەبى ئىنگلىزى ، رۆژى كوردستان ، بەشى
يەكەم ، ژ ۴۲ ، تشرىنى دووهمى ۱۹۷۶ ، بەشى دووهم ، ژ ۵۰ ،
تەمووزى ۱۹۷۸ .

۲۸ - فى ذكرى لطيف حامد البرزنجى ، العراق ، ۱۹۷۷ .

۲۹ - ببليوگرافياكەى نەريمان و شەن و كەويكى خۆمانە
، بەيان ، ژ ۴۶ ، كانونى دووهمى ۱۹۷۸ .

۳۰ - گير و گرفتەكانى ليكۆلينەوہى چيروكى كوردى ،
پاشكۆى عراق ، ژ ۱۴ ، نيسانى ۱۹۷۸ .

۳۱ - سەعيد كابان و يەكەم چوووزمەرى ريزمانى كوردى ،
بەيان ، ژ ۴۹ ، مايسى ۱۹۷۸ .

۳۲ - تيشكىك بۆ سەر ديوانى مەحوى ، رۆشنيرى نوئى ، ژ
۶۸ ، حوزەيران و تەمووزى ۱۹۷۸ .

٢٣ - عەبدولواحد نوری فی ذکره الرابعه و الثلاثین ،
جريدة العراق ، العدد ٧١٧ ، ٣ تموز ١٩٧٨ .

٢٤ - عەبدولواحد نوری و رستیک ورده سهرنج ، بیری
نوی ، ژ ٢٠٥ ، ٢٦ ی ئابی ١٩٧٨ (ئەم بابەتە بریتییه له
راسکردنەوهی هەندئ هەڵی ئەکرەم قەرەداغی و
عیزەدین مستەفا رسول سەبارەت بە عەبدولواحد
نوری بابەتەکەیش بە ناوی

- خۆیندەواریک - بلاو کراوەتەوه .

٢٥ - پێڕەوگەکانی چیرۆکی کوردی و چەپکی تیشک و
بەسەر کردنەوه ، رۆشنیری نوی ، ژ ٧٠ ، ئەیلول و
تشرینی یەکشەمی ١٩٧٨ (ئەم بابەتە بریتییه له
راسکردنەوهی هەندئ هەڵی ئەکرەم قەرەداغی و
سەبارەت بە چیرۆکی کوردی کە پیشتر لە هەمان گۆڤاردا
بلاوی کردبووه وه) .

٢٦ - راسکردنەوه و وەلامی رستیک بیرورای تایبەتی ،
پاشکۆی عێراق ، بەشی یەکشەم ، ژ ٣٢ ، تشرینی دووهم و
کانونی یەکشەمی ١٩٧٩ ، بەشی دووهم ، ژ ٣٣ ، کانونی
دووهمی ١٩٨٠ (ئەم بابەتە وەلامیکە بوو وتاریکی فوئاد
مەجید میسری کە سەبارەت بە کتییی - لیکۆلینەوه و
بیبلیۆگرافیای چیرۆکی کوردی - بلاویکردبووه) .

۳۷ - تیگه‌یشتنی راستی و شوینی له رۆژنامه نووسی کوردیدا ، رۆشنیری نوێ ، ژ ۷۸ ، کانونی یه‌که‌می ۱۹۷۹)
 ئهم بابته سه‌بارته به کتێبه‌که‌ی دکتۆر که‌مال مه‌زه‌هر
 ئه‌حمه‌ده) ، دکتۆریش له باسی‌که‌دا به په‌سه‌نده‌وه سه‌یری
 ئهم ره‌خنه‌یه‌ی کردووه ، (مجله‌ الثقافة ، العدد ۱۰ ،
 تشرین الاول ، ۱۹۸۰) .

۳۸ - بو ئه‌وه‌ی راستی بدره‌و شیته‌وه ، پاشکۆی عێراق ، ژ
 ۲۲ ، کانونی دووه‌می ۱۹۷۹) ئهم بابته وه‌لامیکه بو
 جه‌مشید هه‌یدهری سه‌بارته به نامیکه‌ی - لیکۆلینه‌وه‌ی
 هونه‌ری یان هه‌لبزرکاندن -) .

۳۹ - کاروانی شیعی نوێی کوردی و رستیێک سه‌رنج ،
 به‌یان ، ژ ۶۰ ، مارتی ۱۹۸۰) ئهم بابته پیا چوونه‌وه‌یه‌کی
 ره‌خنه‌ گرا نه‌یه سه‌بارته به کتێبی کاروانی شیعی نوێی
 کوردی کاکه‌ی فه‌لاح) .

۴۰ - هه‌یج کامیکیان شیعی مه‌حوی نین ، گوڤاری کاژاو ،
 ژ ۱ ، ۱۹۸۴ .

۴۱ - دیوانی سه‌فومت و وچانیێک له ژێر سییه‌ری داره
 ره‌شدا ، نووسه‌ری گورد ، ژ ۳ ، خولی سێ یه‌م ، تشرینی
 یه‌که‌می ۱۹۸۵

(ئهم بابته سه‌بارته به کۆمه‌له‌ی شیعه‌که‌ی
 خوالیخۆشبوو مه‌ه‌لا مه‌سته‌فای حاجی مه‌ه‌لا ره‌سوله‌ که‌

۵۱ — حسین ناظم و کۆنگرەى ئاشتى سالى ۱۹۱۹ لە پاريس ،
كوردستانى نوئ ، ژ ۱۱۹۶ ، دووشەممە ، ۲۲ / ۱ / ۱۹۹۶ .

۵۲ — گولئ خويناوئ گۆران و گەشتەگەئ زەينەب حەكىمئ
ميسرى ، كوردستانى نوئ ، ژ ۱۲۰۰ ، دووشەممە ، ۲۶ / ۱ /
۱۹۹۶ .

۵۳ — باكوورى كوردستان و نامەيەگئ ميژوويئ هينئرى
دوبس ، كوردستانى نوئ ، ژ ۱۲۰۳ ، سئ شەممە ، ۳۰ / ۱ /
۱۹۹۶ .

۵۴ — شازئ هەولئر و زمانئ كوردئ و حەفتا سال
لەمەوبەر ، كوردستانى نوئ ، ژ ۱۲۰۶ ، هەينئ ، ۲ / ۲ /
۱۹۹۶ .

۵۵ — ئەنجومەنى نوئينەران و بانگەوازئ رەفيق حيلمئ ،
كوردستانى نوئ ، ژ ۱۲۰۸ ، دوو شەممە ، ۵ / ۲ / ۱۹۹۶ .

۵۶ — كورد و هەلئ ميژوويئ و كوژانەوئ هيوئ نەتەوئ ،
كوردستانى نوئ ، ژ ۱۲۱۲ ، هەينئ ، ۹ / ۲ / ۱۹۹۶ .

۵۷ — فەرماندەئ سوپائ قەيسەرى رووس نامە بو شىخئ
نەمرئ بەردەقارەمان دەنيئ ، كوردستانى نوئ ، ژ ۱۲۱۴ ،
دووشەممە ۱۲ / ۲ / ۱۹۹۶ .

۵۸ — شىخئ نەمر وەلامئ مارشال براتوؤف دەداتەوئ ،
كوردستانى نوئ ، ژ ۱۲۱۸ ، هەينئ ، ۱۶ / ۲ / ۱۹۹۶ .

- ۵۹ — چوار رۆژ دواى شەشى ئەيلولى ۱۹۳۰ ، كوردستانى نوئى ،
 ۱۲۲۱ ، سى شەممە ، ۲۰ / ۲ / ۱۹۹۶ .
- ۶۰ — شاعىرى گەرە جەواھىرى پىرۇزبايى لە گۇفارى نزار
 دەكا ، كوردستانى نوئى ، ۱۲۲۲ ، ۲۶ / ۲ / ۱۹۹۶ .
- ۶۱ — تەخمىس و تەخبىسى شىعر و يادىكى مامۇستا
 نەجمەدىن مەلا ، كوردستانى نوئى ، ۱۲۲۷ ، ۱ / ۳ /
 ۱۹۹۶ .
- ۶۲ — رۇژنامەى دەنگى كوردو گۆشەى قوتابيانى كوردستان،
 كوردستانى نوئى ، ۱۲۵۷ ، دووشەممە ۸- ۴- ۱۹۹۶
- ۶۳ — مارف جىاوك نوينەرى ھەولير ، كوردستانى نوئى ، ژ
 ۱۲۶۳ ، يەك شەممە ، ۱۵ / ۴ / ۱۹۹۶ .
- ۶۴ — مەدالىاي جەنگى كوردستان ، كوردستانى نوئى ، ژ
 ۱۲۶۹ ، ھەينى ، ۱۹ / ۴ / ۱۹۹۶ .
- ۶۵ — جەژنى رۇژنامەنووسى كوردى و كۆمەلى سەرنج ،
 كوردستانى نوئى ، ۱۲۶۹ ، دوو شەممە ، ۲۲ / ۴ / ۱۹۹۶ .
- ۶۶ — بۇخراينە پىشتگوى ، كوردستانى نوئى ، ۱۲۷۳ ،
 ھەينى ، ۲۶ / ۴ / ۱۹۹۶ .
- ۶۷ — ژيانى راستەقىنە ، كوردستانى نوئى ، ۱۲۷۷ ،
 دووشەممە ، ۶ / ۵ / ۱۹۹۶ .
- ۶۸ — سى ژمارەكەى رۇژنامەى بانگى حەق، كوردستانى نوئى،
 ۱۲۸۳ ، دووشەممە ۱۳- ۵- ۱۹۹۶ .

٦٩ - شېخ عەبدولقادرى گوللەنەبەر ، كوردستانى نوئى ، ژ
١٢٨٧ ، ھەينى ، ١٧ / ٥ / ١٩٩٦ .

٧٠ - عوسمان عوزەيرى شاعىر و نووسەر و جوانەمسەرگى
لەبىرگراو ، كوردستانى نوئى ، ژ ١٢٨٨ ، ھەينى ، ١ / ٢ /
١٩٩٦ .

٧١ - لە تۆفيق وەھبى يەوہ بو دكتور كەمال فوئاد ،
كوردستانى نوئى ، ژ ١٢٩٢ ، ھەينى ، ٢٤ / ٥ / ١٩٩٦ .

٧٢ - عوسمان چىوار ھونەرمەندى خىرنەديو ،
كوردستانى نوئى ، ژ ١٢٩٧ ، ھەينى ، ٣١ / ٥ / ١٩٩٦ .

٧٣ - عەبدوللا جەوھەر و ئاواتىكى بىدنگ ، كوردستانى
نوئى ، ژ ١٢٩٩ ، دوو شەممە ، ٣ / ٦ / ١٩٩٦ .

٧٤ - كتيبەكەى ھاملتن و رەوتى رۆژنامەنووسى كوردى ،
كوردستانى نوئى ، ژ ١٣٠٣ ، ھەينى ، ٧ / ٦ / ١٩٩٦ .

٧٥ - ميجەرسوون ئەفەسەرى سياسى و رۆژھەلاتناس ،
كوردستانى نوئى ، ژ ١٣٠٩ ، ھەينى ، ١٤ / ٦ / ١٩٩٦ .

٧٦ - ئىسماعىل حەقى شاوھيس خەباتكار و نووسەرى بە
ديمەن ، كوردستانى نوئى ، ژ ١٣١٣ ، دوو شەممە ، ١٧ / ٦ /
١٩٩٦ .

٧٧ - بەرە و يادى سەدسالەى رۆژنامەنووسى كوردى ،
(بەشى يەكەم) ، پەيشين ، ژ ١ ، ١٩٩٧ .

۷۸ - بهرەو يادى سەدسالەى رۆژنامەنووسى كوردى ،
(بەشى دووهم)، پەيڧىن ، ژ ۲ ، ۱۹۹۷ (ئەم بەشە بەبى ناو
بلاو كراوتەو)

۷۹ - بين التوثيق العلمى والوجدان الادبى / على هامش
گوران والادب الانگلىزى ، مجلة گولان العربى ، العدد ۲۷
حزيران ۱۹۹۹

۸۰ - توفيق وەهەبى گەورە پىاوو زاناي زمان و
ليكولينەوەى زانستى ، گوڧارى سليمانى ، ژ ۲ ، تەمووزى
۲۰۰۰ (لە ژيەر سەردىڧى رۆلە نەبەردەكانى سليمانى -
بەبى ناو - بلاو كراوتەو) .

۸۱ - مالتاوايى پرؤڧيسۆرىكى ئەندامى دەستەى نووسەران
، گوڧارى پەيڧىن ، ژ ۱۱ - ۱۲ ، تەمووزى ۲۰۰۱ (ئەم
بابەتە سەبارەت بە گوڧى دوايى سەلاخەدين خەڧىد
بەبى ناو بلاو كراوتەو)

۸۲ - مەسعود محەمەد ئىنسا يكلۆپىدىاي زمان و ئەدەب و
كەلتوورى نەتەوەيى ، پەيڧىن ، ژ ۱۳ ، مارتى ۲۰۰۲ ( )
سەبارەت بە گوڧى دوايى مەسعود محەمەد بەبى ناو بلاو
كراوتەو) .

۸۳ - برايم ئەحمەد و رۆلى لە چىرۆكى كوردىدا ، پاشكۆى
كوردستانى نوئى ، رۆژى ۴ ي نىسانى سالى ۲۰۰۲ .

٨٤ - پيرمىڭرد و بىرايم ئەحمەد و شارستانىتى ئەدەب ،

رۆژنامەى كوردستانى نوئ ، ژ ٣٣٣٦ رۆژى ٢٠٠٤/٤/٨

٨٥ - ئەمەلاو بىسەرزنجى ، مامۆستايەكى تەمەنەى و

خەباتكار و نووسەرىكى بە ديمەن ، گۆڤارى سەلىمانى ، ژ ٤٥

س ٢٠٠٤ .

۱۸-۹	شیخ مەحمودى بەرزنجى وەك شاعىرىك
۲۶-۲۱	شەپرى سورداش
۲۷	مودەتتى
۳۱-۲۸	شكار
۳۴-۳۲	تاقى كىسرا
۳۵	گريان و خوشى
۳۶	فەرھادى كورد
۴۱-۳۷	پىنچ خىستەكى
۴۳-۴۲	چواريىنىكى شىخى نەمر لەسەر
۴۵-۴۴	بۆ حوزنى
۴۶	بۆ دوستىك
۴۸-۴۷	بۆ عەبدوللا عادىل
۵۱-۴۹	چواريىن
۵۳-۵۲	بۆ خەسرەوخانى دەرەويانە
۵۵-۵۴	بۆ ئىسماعىل ھەققى شاۋەيس
۵۶	بۆ وسو ئاغا
۵۷	بۆ شىخ عەبدولكەرىمى قادركەرەم
۵۸	بۆ شىخ مەھمۇدىنى شىخ سالىھ
۵۹	بۆ شىخ جەعفەرى نۇدىي

۶۰	بۇ شاكىر مجرم
۶۱-۶۲	بۇ ناھىدەى شىخ سەلام
۶۲	بۇ رەشىد مەستى
۶۴-۶۵	شىعەرىكى فارسى
۶۷-۶۹	بىبلىيۇگرافىيا
۷۱-۱۲۹	پاشكۆى وىنەو بەلگەى زىندوو
۱۲۱-۱۴۸	ژياننامە

سوڤاس بو

- براياني بهريز كاك ديار عومەر فهرج و كاك فازيل هيملت كه بهكاري نهخشهسازييهوه ماندوو بوون .
- نهندازيار كاك سامان محهمهه سالح كه بهرگي كتيبهكهه نهخشاند .
- بهريز كاك ريڤوار عومەر فهرج خاوههني چاپخانهه شقان ههموو كارمهندهكاني .

